

τ' ανάβλεμμα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΡΑΦΗΝΑΣ

ΦΥΛΛΟ 36^ο - ΜΑΪΟΣ 2019

Ανάβλεμμα: κοίταγμα ψηλά, κοίταγμα ξανά, με άλλη ματιά, με άλλη θεώρηση

✿ Με λάβωσε σα σαϊτιά
κυρά τ' ανάβλεμμά σου

✿ Είναι τ' ανάβλεμμά του πιο σκληρό
κι' από το πυρό μαχαίρι του

Κ. Παλαμάς

✿ Κι' η κόρη με τ' ανάβλεμμα
σέρνει τα παλικάρια

Δημοτικό (της αγάπης)

καλώς ανταμωθήκαμεν...

Φίλες και φίλοι,

Έχετε στα χέρια σας το 36^ο ανάβλημα, ανανεωμένο, δίχρωμο και με περισσότερες σελίδες. Στα θέματά του κυριαρχούν οι μαρτυρίες. Μαρτυρίες για παλαιότερες μορφές ζωής, αλλά και για τους **Σαρακατσάνους** με τα έθιμά τους. Σημαντική είναι η ιδιόχειρη γραπτή μαρτυρία **Τριγλιανού πρόσφυγα** και Ραφηνιώτη συντοπίτη, που «κράτησε τη ζωή του» σε πολυσέλιδη προσωπική αφήγηση. Με τίτλο «**Η φυγή από την Τρίγλια**» φιλοξενούμε εδώ ένα μικρό απόσπασμα από τα συνταρακτικά του απομνημονεύματα, για να ξαναπάμε στα Μικρασιάτικα και ποτέ να μην ξεχνάμε...

Στην τότε Μικρασία πάμε πάλι, όπου γιορτάστηκαν φέτος τα **Θεοφάνεια**. Στην όμορφη Τρίγλια, τον κόρφο του Θεού των προσφύγων, όπου ο Πατριάρχης έριξε τον Σταυρό στ' άγια νερά της, 97 χρόνια μετά... Πάμε και στην βαθιά Ανατολή, απ' όπου ξεκίνησαν τα **σταμπωτά μοτίβα** σε ύφασμα ως τέχνη και καθιερώθηκαν στην Ελλάδα με τα «καλεμεκερεία», γράφοντας ιστορία στη λαογραφική μας παράδοση.

Στην Ήπειρο ταξιδεύουμε με τους **Ηπειρώτες ενεργέτες** και τη **Βασιλαρχόντισσα** του Μετσόβου, αλλά και τις **επιστολές Ηπειρώτισσας εμπόρισσας**, που στο παλαιοπωλείο της κάναμε τις πρώτες αγορές της μαυιοθήκης του Λυκείου μας, πριν 27 χρόνια, όταν ξεκίνησε η θεμελίωσή του.

Κι άλλο ταξίδι!! Στη Δύση, στην Ιταλία, που στην αρχαιότητα και στα βυζαντινά χρόνια συμπορεύθηκε ιστορικά με την Ελλάδα! Εκεί μας πάνε οι **στίχοι του Γιώργου Αθάνα** που αγάπησε αυτή τη χώρα όσο και την Ελλάδα. Στη Δύση μας οδηγεί και η ζωή και το έργο της **Μαρίας Σπάρταλη**, της Ελληνίδας, με καταγωγή από τη Σπάρτη της Μικρασίας, που συγκαταλέγεται στους προγραφαλίτες καλλιτέχνες.

Οι λαογραφικές σελίδες γειμίζουν με τον **παροιμιακό λόγο**. Οι παιδικές με τον παραμυθένιο κόσμο του **Μουσείου Παιχνιδιών**. Η μεγάλη παράσταση του Λ.Ε.Ραφίνας «**Απόψε το βραδί βραδί**» ζωντανεύει στον απόηχό της και οι πάμπολλες εκδηλώσεις του ΛΕΡ καταγράφονται, όπως πάντα, ημερολογιακά στην τελευταία σελίδα του περιοδικού.

Οι φωτιές που σημάδεψαν τον τόπο μας και που οι πληγές τους παραμένουν ακόμη γύρω μας και στην ψυχή μας, συνοψίζονται στη σκέψη, τον στοχασμό και τον ποιητικό λόγο 17χρονης μαθήτριας με τίτλο «**Μαμά, θυμάσαι;**»... Και το τελευταίο αντίο στον «**καπετάνιο**», μέλος της χορωδίας του Λ.Ε.Ρ.

Και μιας κι έρχεται το θέρος κι αυτό τ' ανάβλημα θα είναι καλοκαιρινό ανάγνωσμα, **ας ευχηθούμε να'ναι για όλους χαρούμενο, ξένοιαστο κι ανέφελο τούτο το καλοκαίρι!**

Χριστίνα Παναγιώτου

Στην εκδήλωση του ΛΕΡ "απόψε το βραδί βραδί"

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

- Το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας πάντα ευχαριστεί και ευγνωμονεί τον Ενεργέτη του, κ. **Αθανάσιο Μαρτίνο** που συνεχίζει να το στηρίζει. Χάρης στη δική του συμπαράσταση, το Λ.Ε.Ραφίνας αναπνέει και επιβιώνει.
- Ευχαριστίες οφείλει το Λ.Ε.Ρ. και στον Φοροτεχνικό **Γεργάσιο Παπαδόπουλο** που καλύπτει αφιλοκερδώς τα οικονομικά και φοροτεχνικά του θέματα.
- Το ΛΕ Ραφίνας ευχαριστεί τον **Στέλιο Μαργαρίτη** που δώρισε στο τμήμα ραπτικής τόπια με υφάσματα από τη συλλογή της συζύγου του, Γεωργίας Παπαδοπούλου-Μαργαρίτη. Πολυτάλαντη και επιδέξια, όπως ήταν η Γεωργία, με πολλή αγάπη στην παράδοση, πολύ καλή φίλη του Λυκείου, παραμένει αξέχαστη. Τέτοιες όμως χειρονομίες, πάντα πολύτιμες, διατηρούν ακόμη πιο δυνατή τη μνήμη της.

«**Τ' ανάβλημα**»: περιοδική έκδοση του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας. Εθνικής Αντιστάσεως 34, Ραφίνα - τηλ.: 22943 03612 - e-mail: lykellrafinas@gmail.com

Επιμέλεια περιοδικού: Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη
Δημιουργικός σχεδιασμός: Φωτεινή Αλεξιάδου

Ομάδα σύνταξης: Αναστασία Κάλφογλου, Κατερίνα Σιούτα-Παπαδοπούλου, Εύη Γκατσοπούλου, Άννα Ραπτοπούλου-Παπαθανασίου, Ελένη Καμάρα, Άννα Κυριακάκη-Συνοδινού, Αλεξάνδρα Κορδά, Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη

Διανέμεται Δωρεάν

Εξώφυλλο: Σαρακατσάνες, νύφη και πεθερά.
Φωτογραφία από εκδήλωση του ΛΕΡ.

Και αυτό το τεύχος του περιοδικού «**τ'ανάβλημα**» είναι αποκλειστική χορηγία του Οργανισμού Ημίμενος Ραφίνας, που στηρίζει τον πολιτισμό στον τόπο μας. Το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας ευχαριστεί τον ΟΛΡ και γι' αυτή τη δωρεά. Ιδιαίτερα ευχαριστεί την διευθύνουσα σύμβουλο, κ. Κατερίνα Αδαμοπούλου για την αναγνώριση του έργου του Λυκείου και την άμεση ανταπόκριση στο αίτημά μας για στήριξη του Λ.Ε.Ραφίνας από τον ΟΛΡ.

Η Πρόεδρος και το ΔΣ του Λ.Ε.Ραφίνας

Λύκειον των Ελληνίδων

Γράφει η Κρασπούλου Γεωργία, Έφορος χορού του Λ.Ε.Ρ.

«Απόψε το βραδί βραδί»

Στον απόηχο της μεγάλης χορευτικής παράστασης
του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας

Σε μία όμορφη και εγκάρδια ατμόσφαιρα πραγματοποιήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου του 2018 για μία ακόμη φορά μια μεγάλη χορευτική παράσταση του Λυκείου Ελληνίδων Ραφίνας με τίτλο «Απόψε το βραδί βραδί». Επιβεβαιώθηκε ότι η ζεστή αγκαλιά του ΛΕΡ έχει γίνει θεσμός που τον προσμένει ο κόσμος μας σαν βάλαμο στους δύσκολους καιρούς που περνάμε. Παρουσιάστηκαν έθιμα, χοροί και τραγούδια από πολλούς τόπους της Ελλάδος, με σεβασμό στις παραδόσεις μας και στην εθνική μας ταυτότητα. Συμμετείχαν όλα τα χορευτικά τμήματα του Λυκείου μας, τόσο παιδιών και εφήβων όσο και ενήλικων. Χόρεψαν χορευτές από 3,5 έως 90 χρονών.

Ήθη και έθιμα, ιστορικά γεγονότα, αυθεντικοί παραδοσιακοί σκοποί που λάμβαναν χώρα μετά την δύση του ηλίου κατά τις βραδινές ώρες στις τοπικές ελληνικές κοινωνίες. Στην Κέρκυρα διαδραματίζονται βραδιές με έρωτες και θυμούς. Στην Ρούμελη τραγουδιέται και χορεύεται το άγχος του ερωτευμένου. Στην περιοχή του Αγίου Πνεύματος Σερρών συναντάμε το έθιμο της προίκας της νύφης. Στην Κάρπαθο ζούμε την διαδικασία της αποχώρησης της νύφης από το πατρικό της. Στην ίδια παράσταση γινόμαστε κοινωνοί και σε ηρωικά/ιστορικά γεγονότα όπως το γιουρούσι των ηρώων στην έξοδο του Μεσολογγίου. Δεν λείπουν έθιμα εορταστικά για την παραμονή των Χριστουγέννων καθώς και οι βραδινοί Καλαντιστάδες στην περιο-

χή του Έβρου. Τέλος, απολαμβάνουμε τα παιχνίδια των παιδιών στις αλάνες.

Όλα αυτά και πολλά άλλα, μέσα από μία πανδαισία χρωμάτων των παραδοσιακών φορεσιών, ζωνάνεψαν στην σκηνή σκορπίζοντας συναισθήματα χαράς, νοσταλγίας και πληρότητας τόσο στους χορευτές μας όσο και στους θεατές μας. Ερείσματα ψυχής, μηνύματα, διαχρονικές αξίες, θυσία, ανθρωπιά που ζεσταίνουν την ψυχή και μας χρειάζονται ως γένος, για να μην αλλοτριωθούμε, με απτά σημάδια ενός αληθινού νοήματος ζωής.

Αυτές οι παραστάσεις δεν έχουν σκοπό μόνο να προσφέρουν την χαρά στον κόσμο του Λυκείου μας, αλλά περιέχουν και έννοιες που αποκωδικοποιούνται, αλληγορίες-σύμβολα που αντιπροσωπεύουν κάτι νοερό και πνευματικό. Όλα αυτά δίνουν το έναυσμα να διερευνήσουμε τις ρίζες μας, ώστε να μας δοθεί η δυνατότητα να μνηθούμε στο κόσμο του λαϊκού μας πολιτισμού και της σοφίας που τον διέπει. Οι ρίζες μας είναι ο πολιτισμός μας και η παράδοσή μας προδιαγράφει το μέλλον μας και προσδιορίζει την ταυτότητά μας. Ευχαριστούμε θερμά όλους τους συντελεστές της παράστασης και ιδιαίτερος τους δασκάλους μας, την Αγγελική Καραγεώργου, η οποία είχε και την καλλιτεχνική επιμέλεια, την Ανθία Χρόνη, υπεύθυνη στα παιδικά τμήματα και τους Κωνσταντίνο Λιναρά και Θεοδόση Λειβαθινό.

Γράφει ο Πέτρος Βραχιώτης, Θεατρολόγος

Θεοφάνεια στην Τρίγλια της Βιθυνίας

* 17-19 Ιανουαρίου 2019 *

Όλα τα ταξίδια έχουν αναχώρηση και επιστροφή αλλά για κάποια από αυτά επιστροφή είναι ο πηγυμός κι ο ερχομός τους απλή υποχρέωση. Ένα τέτοιο ταξίδι πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Γενάρη στην Τρίγλια της Βιθυνίας. Τάμα στην Παναγία την Παντοβασίλισσα και στους μικρασιάτες πρόσφυγες που ρίζωσαν στη Ραφήνα και στη Νέα Τρίγλια της Χαλκιδικής. Ένα προσκύνημα στη γη των προγόνων μας προκειμένου να εορτασθούν τα Θεοφάνεια για πρώτη φορά μετά από 97 χρόνια!

Νωρίς το πρωί της Παρασκευής 17 Ιανουαρίου 2019 περίπου τριάντα άτομα συναντηθήκαμε με πολλή χαρά και ανυπομονησία στην πλατεία της Ραφήνας, από όπου το δημοτικό λεωφορείο θα μας μετέφερε στο αεροδρόμιο. Πρώτος σταθμός του ταξιδιού μας ήταν η Αλεξανδρούπολη από όπου επρόκειτο να επιβιβαστούμε σε ένα από τα τρία λεωφορεία της εκδρομής. Το μεσημέρι κατευθυνόμασταν ήδη προς το λιμάνι της Καλλίπολης για να περάσουμε στη Λάμπακο και να συνεχίσουμε επί μικρασιατικού, πλέον, εδάφους οδικώς προς την περιοχή της Προύσας.

Φθάνουμε επιτέλους στην Τρίγλια και ο λιγιστός φωτισμός της πόλης και των σπιτιών αφήνει τα πάντα στη φαντασία μας. Για μια στιγμή περνά από τη σκέψη μας ότι στα σπίτια αυτά αναπαύονται οι παλιοί τους νοικοκυραίοι αποκαμωμένοι από τις ετομασίες για την ημέρα που θα ξημερώσει. Προσπαθούμε να προσανατολιστούμε, να καταλάβουμε κατά που πέφτει η θάλασσα. Αφήνουμε κάποιους εκδρομείς που έχουν προγραμματίσει διαμονή στην Τρίγλια και συνεχίζουμε για την Προύσα όπου και επρόκειτο να καταλύσει η πλειοψηφία των εκδρομέων. Στο ξενοδοχείο δεχόμαστε το καλωσόρισμα από τον επιχώριο επίσκοπο κ. Ελπιδοφόρο. Σπεύδουμε να τον χαιρετίσουμε, να του φιλήσουμε το χέρι και να τον συγχαρούμε για τις ενέργειες στις οποίες προέβη προκειμένου να λειτουργηθούμε στην Τρίγλια.

Το Σάββατο 18 Ιανουαρίου 2019 είναι η μεγάλη μέρα. Μέχρι τη χρονιά που άφησαν τον τόπο τους οι Τριγλιανοί, τέτοια μέρα γιόρταζαν τα Φώτα. Φοράμε τα καλά μας και αναχωρούμε. Κατηφορίζουμε από την Προύσα προς τα Μουδανιά και συνεχίζουμε δυτικά. Η Τρίγλια ξεπροβάλλει στα αριστερά μας. Με την άφιξή μας τα λεωφορεία μας αφήνουν σε μικρή απόστα-

Στις πέντε το απόγευμα βλέπαμε στο βάθος του ορίζοντα τον χιονισμένο Όλυμπο της Βιθυνίας, το «Άγιον Όρος» της Μικράς Ασίας. Νιώθαμε πια ότι φθάνουμε και ευχόμαστε να είμαστε στον προορισμό μας πριν το ηλιοβασίλεμα. Λίγο πριν τις έξι, η πρώτη πινακίδα: Τρίγλια 30 χιλιόμετρα! Μπαίνουμε στον επαρχιακό δρόμο που οδηγεί στα ξακουστά Πιστικοχώρια. Έχει νυχτώσει αλλά βλέπουμε τα πάντα ακούγοντας τη φωνή του αξέχαστου Πρόδρομου Λαδόπουλου να μας τραγουδά την ομορφιά του τόπου που πρόκειται να επισκεφθούμε: «Τρίγλια πατριδα μας γλυκιά / ψηλά είναι τα βουνά σου / όμορφα τα κορίτσια σου / και κρύα τα νερά σου».

ση από την εκκλησία της Παναγίας της Επίσκεψης, την λεγόμενη Μητρόπολη. Εισερχόμαστε με μεγάλη ευλάβεια ενώ κοντεύει να τελειώσει η ακολουθία του Όρθρου. Στο ναό δεν υπάρχει τέμπλο, ούτε αγιογραφίες παρά μόνο λάβαρα με την τουρκική σημαία, το πορτρέτο του Ατατούρκ και το επίσημο όνομα του χώρου που μας φιλοξενεί («Πνευματικό Κέντρο Φαρούκ Τσελίκ»). Στο κέντρο κάθεται ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος πλαισιωμένος από τους Μητροπολίτες Προύσας και Αλικαρνασσού με πλειάδα ιερωμένων του Οικουμενικού Θρόνου αλλά και εξ Ελλάδος. Πιο μπροστά ένα φορητό εικονοστάσι και δεξιά ο Λαμπταδάριος και ο Α΄ Δομέστικος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας που

στη μνήμη

ψάλλουν μεγαλοπρεπώς τη Δοξολογία. Ο ναός είναι γεμάτος από Έλληνες και Σλαβόφωνους προσκυνητές που έχουν έλθει από την Ελλάδα, την Κωνσταντινούπολη και την Προύσα. Τον ενθουσιασμό διαδέχεται το δέος. «Όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθητε», Αναγνώσματα, Χερουβικό, η Μεγάλη Είσοδος. Ο Πατριάρχης παραλαμβάνει τα Άγια και μνημονεύει τους κτίτορες των ναών της περιοχής, τον εθνοϊερομάρτυρα Άγιο Χρυσόστομο, τους ειρηνικώς κοιμηθέντες και τους μαρτυρικά τελειωθέντες προγόνους μας. Ρίγη συγκίνησης δονούν τις καρδιές μας!

Μετά την Απόλυση, ο Μητροπολίτης Προύσης κ. Ελπιδοφόρος και ο π. Αθανάσιος από τα Νέα Μουδανιά προσεφώνησαν τον Οικουμενικό Πατριάρχη, ο οποίος με τη σειρά του ευχαρίστησε τον Θεό και όλους, όσοι κοπίασαν, για να πραγματοποιηθεί αυτή η Θεία Λειτουργία στην Τρίγλια. Στη συνέχεια κλήρος και λαός κατευθυνόμαστε εν πομπή προς το λιμάνι για την τελετή του αγιασμού των υδάτων. Η φιλαρμονική από τα γειτονικά Μουδανιά μας συνοδεύει τιμητικά με γνωστές μελωδίες. Παίρνουμε θέση στην προκυμαία και με κοιμένη την ανάσα περιμένουμε τον Πατριάρχη να ρίξει το Τίμιο Σταυρό στη θάλασσα της Προποντίδας. Και τότε γινόμαστε μάρτυρες ενός συγκλονιστικού γεγονότος! Από το μναρέ ακούγεται η φωνή του μουεζίνη που καλεί τους μουσουλμάνους σε προσευχή. Η τελετή σταματά για λίγα λεπτά. Ο χρόνος παγώνει. Η Ιστορία παγώνει... Στην εξέδρα δεν βλέπουμε πλέον τον Πατριάρχη, αλλά έναν απλό ιερέα πλαισιωμένο από τους δημογέροντες και το λαό της Τρίγλιας που γιορτάζουν τα τελευταία Θεοφάνεια στον τόπο τους.

«Εν Ιορδάνη βαπτιζόμενου σου Κύριε!» Το αυθόρμητο σταυροκόπημά μας κάνει κάποιους ντόπιους θεατές της τελετής να οπισθοχωρήσουν μάλλον από αμηχανία, ίσως και από συστολή. Τον Τίμιο Σταυρό ανασύρει ένα παλικάρι από την Ορεστιάδα. Σε όλη τη διάρκεια της τελετής, ένα λευκό περιστέρι είχε στρογγυλοκαθίσει πάνω στο κεφάλι του πατέρα του! Ο κόσμος ξεσπά σε χειροκροτήματα, ενώ η ευχή «και του χρόνου» βρίσκεται ήδη στα στόματα όλων. Ο Πατριάρχης προσφέρει στους τολμηρούς κολυμβητές ένα χρυσό σταυρουδάκι ως ενθύμιο και μετά τις αναμνηστικές φωτογραφίες αποχωρεί. Και όσο εμείς αποχωρούμε αμείβοντες, η φιλαρμονική παιανίζει το «Γκιόρ μαρσί», το εμβατήριο που εξυμνεί τον Κεμάλ, την κατάκτηση της Σμύρνης και τον διωγμό των Ελλήνων...

Έχουμε πλέον τον ελεύθερο χρόνο που τόσο επιζητούσαμε για να περιηγηθούμε στην Τρίγλια και να ανακαλύψουμε τις ομορφίες της. Μετά το γεύμα, μας ξαναγεί στις σημαντικότερες τοποθεσίες ο Τριγλιανός ιερομόναχος π. Θεοδοσίος Σεπετσής. Επισκεπτόμαστε τον Άγιο Στέφανο (Φατίχ τζαμί), καθολικό της Μονής Χηνολάκκου του Ζ' αιώνας στην οποία είχε μονάσει ο

Άγιος Μεθόδιος ο Ομολογητής που αναστήλωσε τις ιερές εικόνες μετά την Εικονομαχία. Επόμενη στάση η μισογκρεμισμένη Παναγία Παντοβασίλισσα. Προσπαθούμε να φανταστούμε πού ήταν τοποθετημένη η θαυματοργική εικόνα που πλέον φυλάσσεται στη Ραφίνα και ψάλλουμε το απολυτικό της. Ακολουθεί το περίφημο πέτρινο σχολείο που έχτισαν οι Τριγλιανοί υπό την καθοδήγηση του τότε Μητροπολίτη Δράμας και μετέπειτα Σμύρνης, του Τριγλιανού Αγίου Χρυσοστόμου. Η σκέψη και μόνο ότι το 1909 το πέτρινο αυτό μεγαθήριο ήταν σε πλήρη λειτουργία μας κάνει να σαστίσουμε. Δεξιότερα το παλιό

ελληνικό ταχυδρομείο και το σπίτι του εθνοσωτήρα Καβονίδη. Λίγο ψηλότερα, ο «Αν Γιώργης ο άνω», δίπλα στο σπίτι της γιαγιάς του προέδρου του Συλλόγου Τριγλιανών Ραφίνας Γιώργου Κική. Όσο ο π. Θεοδόσιος μας μιλά για το ναό αυτό, πληροφορούμαστε ότι ο Πατριάρχης πρόκειται να ανέβει στην Παντοβασίλισσα και σπεύδουμε να τον προϋπανθήσουμε! Μπαίνουμε για δεύτερη φορά στο ναό για να ζήσουμε το αποκορύφωμα του προσκυνήματός μας. Ο Παναγιότατος επιθεωρεί με βουβό πόνο τον ερειπωμένο ναό. Ξαφνικά προχωρεί στο κέντρο του ψάλλει «Τη Υπερμάχω στρατηγώ τα νικητήρια!» Ψάλλουμε κι εμείς με όλη τη δύναμη της ψυχής μας αλλά η φωνή μας ίσα που ακούγεται, ισορροπώντας ανάμεσα στην προσευχή και το λυγμό. Συγκινημένοι Τον αποχαιρετούμε και ετοιμαζόμαστε για την επιστροφή μας στην Προύσα.

Η επιστροφή

Νωρίς το πρωί της 20ης Ιανουαρίου αναχωρήσαμε από το ξενοδοχείο για έναν τελευταίο αποχαιρετισμό στην Τρίγλια. Μετά τις αναμνηστικές φωτογραφίες και την αγορά κάποιων ενθυμίων πήραμε το δρόμο της επιστροφής. Βγαίνοντας από το χωριό θαυμάσαμε ό,τι έχει απομείνει από τον τοίχο του παλαιού κοιμητηρίου στον οποίο μόλις που διαβαζόταν ένα τμήμα της πάλας ποτέ εμβληματικής επιγραφής «Σαλπίζει γαρ και οι νεκροί εγεγρήσονται». Χανόμαστε μέσα στους απέραντους ελαιώνες της περιοχής. Περνώντας τα Πιστικοχώρια, η φύση έμοιαζε να μοιράζεται τη μελαγχολία μας. Ο ήλιος έπαιζε κρυφτό με τα σύννεφα και ο άδειος επαρχιακός δρόμος έμοιαζε να βιάζεται να μας στείλει πίσω στην Ελλάδα.

Αυτό το προσκυνήμά μας ήταν η εκπλήρωση του τάματος στην Παναγία την Παντοβασίλισσα και σε αυτούς που πριν από 97 χρόνια γιόρτασαν για τελευταία φορά τα Θεοφάνεια στον τόπο τους. Το επόμενο μας ταξίδι στην Τρίγλια θα είναι η εκπλήρωση της υπόσχεσης που δώσαμε στον ίδιο μας τον εαυτό όλοι εμείς, κάτοικοι πλέον της Ραφίνας, της Νέας Τρίγλιας και πολλών άλλων περιοχών με την πεποίθηση ότι στη γη της Μικρασίας δεν θα είμαστε ποτέ απλοί επισκέπτες αλλά, κατά τον σοφό λόγο του Πατριάρχη μας, «σαρξ εκ της σαρκός της». Και του χρόνου!

Γράφει η δημοσιογράφος Ελένη Καμάρα

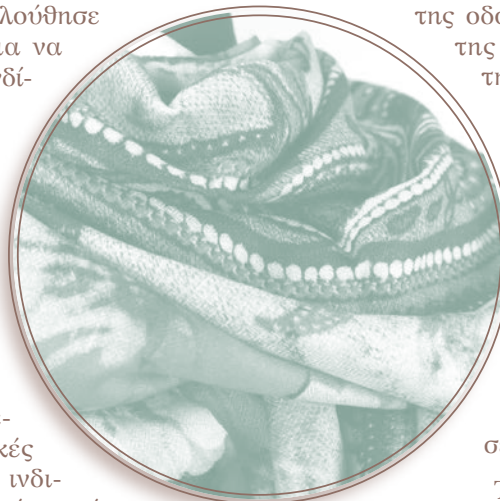
Μοτίβα σταμπωτά Η τέχνη του «καλέμ κερι» στα κεφαλομάντιλα

Τις διαδρομές του μεταξιού ακολούθησε η τέχνη του «καλάμ κερι» για να φτάσει από τις νοτιοανατολικές Ινδίες στα ευρωπαϊκά σαλόνια.

Η περίφημη τεχνική της ζωγραφικής στο ύφασμα με πένα από καλάμι, εξελίχθηκε σε τύπωμα επάνω στο ύφασμα, με ξυλότυπες σφραγίδες εμποτισμένες σε μείγμα χρωμάτων και δημιούργησε την εποποιΐα των σταμπωτών.

Το «καλάμ κερι» συγκαταλέγεται ανάμεσα στις δέκα μοναδικές τεχντροπίες της παραδοσιακής ινδικής τέχνης, που διασώθηκαν από γενιά σε γενιά, με καταγωγή από την Μαχαράστρα και το Σρικαλαχάστι στη μυθική Άντρα Πραντές. Τα λεπτεπίλεπτα μοτίβα του ζωντανεύουν φυλλάματα και ζώα, εικόνες αναγνωρίσιμες και σήμερα, επάνω σε παραδοσιακά ινδικά γυναικεία σάρι.

Από τον 1ο αιώνα π.Χ. έως την εγκαθίδρυση της οθωμανικής κυριαρχίας, οι χερσαίοι και θαλάσσιοι δρόμοι του μεταξιού τροφοδότησαν ξακουστά λιμάνια και πόλεις της ανατολικής Μεσογείου με τα εξωτικά και πολυτελή προϊόντα της Ανατολής, σε μια έκρηξη

επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με άγνωστους, μέχρι τότε, πολιτισμούς. Επηρεάσαν τομείς, διέδωσαν τεχνολογία, ιδέες, εφευρέσεις και ανέπτυξαν δεσμούς πολιτισμού, ως διαχρονική κληρονομιά.

Έργο του Βάλια Σεμερτζίδη

επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με άγνωστους, μέχρι τότε, πολιτισμούς. Επηρεάσαν τομείς, διέδωσαν τεχνολογία, ιδέες, εφευρέσεις και ανέπτυξαν δεσμούς πολιτισμού, ως διαχρονική κληρονομιά.

Σταυροδρόμι στο πέραςμα των ταξιδιωτών, η Ελλάδα δημιούργησε τη δική

της οδό του μεταξιού, με την καλλιέργεια της σπυροτροφίας σε πολλές περιοχές της. Εκεί αναπτύχθηκε και η τέχνη του σταμπωτού με την εξελιγμένη ονομασία «καλέμ κερι». Την ταξίδεψαν τεχνίτες από το Βόσπορο, τη Βυρπητό, την Αίγυπτο, την Μικρασία και Αρμενίες, οι οποίοι διέδωσαν την τυποβαφική τεχνική με τη μέθοδο του ξυλότυπου σε εξειδικευμένους καλλιτέχνες, που μύηθηκαν στα μυστικά των ινδικών βαφών και ανέδειξαν τα σταμπωτά υφάσματα σε χειροτέχνημα είδους πολυτελείας.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας, στην κεντρική Μακεδονία, τη Θεσσαλία, την Εύβοια, την Πελοπόννησο, την Αττική, τη Χίο, την Κω αναπτύχθηκαν μονάδες οικοτεχνίας σταμπωτών υφασμάτων, γνωστά και ως καλεμκερεία, με παραγωγή σχεδίων σε μαντίλια, που έδωσαν διέξοδο στο χαμηλό βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Για τις οικογένειες, τα σχέδια και οι μίτρες των ξυλότυπων αποτελούσαν περιουσιακό στοιχείο, ενώ η συνταγή της βαφής ήταν επτασφράγιστο μυστικό, που το παρέδιδαν από γενιά σε γενιά. Κάθε περιοχή υιοθέτησε συγκεκριμένη γραμμική απεικόνιση, με παραλλαγές και διακριτό χρωματολόγιο. Τα υφάσματα των μαντιλιών ήταν από μαλακό βαμβάκι και από ελαφρύ μεταξωτό τύπου «πονζέ», με αζούρ μονό, διπλό ή και τριπλό στο τελείωμα.

Οι ξυλόγλυπτες σφραγίδες, τα καλούπια σκαλίζονταν από τεχνίτες μερακλήδες – καλλιτέχνες του ξύλου, στην εύπλαστη φλαμουριά, την ελιά ή, για μεγαλύτερη διάρκεια, στην αγριγοκοριτσά, οι οποίοι εμπνέονταν από την βυζαντινή λαϊκή παράδοση, με μοτίβα κυρίως από λουλούδια.

Το καλεμκερείον των Αθηνών
Το 1895, στην οδό Πλαταιών 38, στο Μεταξουργείο κοντά στο Αδριάνειο Υδραγωγείο, η οικογένεια των Αφών Οικονομόπουλου από τη Σύρο, έστησε το εργαστήριο γυναικείων μαντιλιών, το «Καλεμκερείον» των Αθηνών. Τα τέσσερα αδέρφια, ξεκίνησαν με μαγιά τις 15 σφραγίδες και τα μυστικά της τυποβαφικής τέχνης, που είχαν κληρονομήσει από τον πατέρα και τον παππού τους το 1879. Με παραδοσιακά σχέδια

μορφές τέχνης

από τη στεριανή και νησιωτική Ελλάδα, τα σταμπωτά κεφαλομάντηλα και το όνομα των Οικονομόπουλων εξαπλώθηκαν, αρχικά στο ανατέλλον κλεινόν άστυ της Αθήνας, στην επαρχία, αλλά και εκτός των ελληνικών συνόρων. Παράλληλα, κατασκεύαζαν το μαντίλι κεφαλής των καλογραιών, το οποίο προμήθευαν σε όλα τα μοναστήρια της χώρας. Ο καταπληκτικός τεχνικός εξοπλισμός του και η φήμη του καλεμεκρείου το ενέταξαν στο λάιφ στάιλ της εποχής, με διασυνδέσεις που άγγιξαν ακόμη και τις βασιλικές αυλές. Μέσα από 12 πρωτότυπα σχέδια του Τσαρούχη, τα μαντίλια του Καλεμεκρείου των Αθηνών διέδωσαν την ελληνική χάρη στα πέρατα της γης, έγιναν τουριστικό αξεσουάρ και απέσπασαν δεκάδες διεθνείς διακρίσεις.

«Εκείνη την εποχή, μεταξύ 1960-1970, που άνησε η επιχείρηση του Οικονομόπουλου, ουσιαστικά το μαντίλι ήταν στοιχείο μόδας. Διάσημες ηθοποιοί, όπως η Σοφία Λόρεν, το είχαν υιοθετήσει στην καλοκαιρινή εξοχική τους εμφάνιση. Δεν μπορείς να ξέρεις πώς διαχωρίζεται το αυθεντικό από τη μόδα», αναφέρει ο Βασίλης Ζηδιανάκης, καλλιτεχνικός διευθυντής του πολιτισμικού οργανισμού «Άτοπος» και μελετητής του αρχείου μαντηλιών του Οικονομόπουλου.

Τα μοτίβα ήταν αντίγραφα από κεντήματα διαφόρων περιοχών, με σκοπό να είναι αναγνωρίσιμα από τις γυναίκες που τα φορούσαν, ενώ το ύφασμα ήταν από αγγυπτιακό βαμβάκι, πολύ λεπτό τουλπάνι, λόγω της υγρασίας και ίσως να διέφεραν τα γραμμάρια του, ανάλογα με τα σχέδια κάποιων περιοχών.

«Είχε τη μεγαλύτερη τυποποίηση για κάθε περιοχή, π.χ. Μέγαρα, Εύβοια κ.α. Επίσης, παραλλαγές στο σχέδιο, με άλλα χρώματα. Είχε κατηγοριοποιήσει τα μοτίβα, ανάλογα με τις περιοχές», προσθέτει ο κ. Ζηδιανάκης. Το μαντίλι αυτού του τύπου είναι το τελευταίο στοιχείο του ελληνικού κεφαλόδεσμου. «Καθώς χάνεται με τα χρόνια η φορεσιά, παραμένει το μαντίλι», επισημαίνει ο Β. Ζηδιανάκης, «στηρίζονταν σε αυτό και έλεγαν ότι φοράμε τη φορεσιά».

Η χρυσή εποχή του μαντηλάδικου της οδού Πλαταιών, άρχισε να δύει γύρω στο 1993. Στους σταθερούς πελάτες του διατηρήθηκε το Λύκειο των Ελληνίδων, ωστόσο οι τελευταίες παραγγελίες προέρχονταν από καταστήματα στοκ, για το Μοναστηράκι. Επιθυμία του τελευταίου ιδιοκτήτη Δημήτρη Οικονομόπουλου, ήταν να συνεχιστεί η λειτουργία του ιστορικού μαντηλάδικου. Καθώς ο ίδιος δεν είχε απογόνους, αποφάσισε να το διαθέσει με όλο τον εξοπλισμό του, τις ξυλόγλυπτες μίτρες και τα τελάρα μεταξοτυπίας στο Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο, το 2002, το

Σε ερειπιώδη κατάσταση το καλεμεκρείο των Αθηνών σήμερα

χαρκτήρισε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Ο ευγενής Δ. Οικονομόπουλος έφυγε από τη ζωή, σε ηλικία 88 ετών, το 2006. Σήμερα το τελευταίο καλεμεκρείο των Αθηνών στέκει σαν ένα κουφάρι της ιστορίας της οδού Πλαταιών, περιμένοντας κάποιον από τους αρμόδιους του ΥΠΠΟ να το ξαναζωντανέψει.

Οι τεχνίτες του Τυρνάβου

Η ιστορία του ελληνικού σταμπωτού υφάσματος ή της τυποβαφικής τεχνικής έγραψε μια ακόμη χρυσή σελίδα στη συνέχεια της λαϊκής παράδοσης του τόπου μας, με τους Τυρναβίτες σταμπωτές.

Οι τεχνίτες του Τυρνάβου στην κεντρική Ελλάδα, με καταβολές από τα εργαστήρια της Πόλης και του Βοσπόρου, εξελίχθηκαν σε διάσημους σκαλιστές με μεγάλη παραγωγή και ποικιλία στη θεματογραφία. Δημιούργησαν ξυλόγλυπτα καλούπια με γεωμετρικά σχήματα, ζώα και φυτά, αλλά και ανθρώπινες μορφές από λαϊκούς θρύλους, όπως ο Τάσος με την Γκόλφω ή ο Μέγας Αλέξανδρος από την αρχαιότητα.

Οι συνταγές για τις βαφές και τη μείξη των χρωμάτων αποτελούσαν κι εδώ οικογενειακό μυστικό, ενώ η διαδικασία για το τύπωμα εφαρμόζονταν σε όλα τα στάδια με θρησκευτική ευλάβεια.

Η οικογένεια Ιωαννίδη, πρόσφυγες από την Πόλη διέγραψαν στον Τυρνάβο μια λαμπρή πορεία, χαρίζοντας μοναδικά δείγματα της τυπογραφικής δεξιοτεχνίας και καταλείποντας ως τις μέρες μας περίπου 2000 σφραγίδες σε ξύλο φλαμουριάς και έργα της που εκτίθενται σε ιδιωτικές συλλογές και λαογραφικά μουσεία της Ελλάδας, της Βασιλείας και της Ελβετίας.

ταξιδεύοντας

Γράφει η Ελένη Κοτίνη-Παναγοπούλου, Καθηγήτρια Ελληνικής, Αγγλικής και Γερμανικής Φιλολογίας, Δοκιμογράφος-Κριτικός

“Ιταλικοί περίπατοι”

- του Γιώργου Αθάνα -

- ▶ *Θάλασσα Μεσόγειος, άλλη δε φαντάζει πιο μεγάλη!
Με τι ωραίους κυματισμούς ξεγεννάς πολιτισμούς.*

Οι στίχοι αυτοί του Γιώργου Αθάνα μάς παραπέμπουν στην τρυφερότητα της καρδιάς, που περικλείει μέσα της δυο μεγάλες αγάπες: την αγάπη του για την Ελλάδα και την αγάπη του για την Ιταλία. Προσδεδεμένος στην Ιταλία, λόγω του γάμου του με την ελληνική καταγωγής Μαρία Βουλγαρί το 1936 αφ' ενός μεν, αφ' ετέρου δε των πολύ συχνών επισκέψεών του εκεί, ο ποιητής γνώρισε και τραγούδησε τις φυσικές και πνευματικές ομορφιές και χάρες των μεγάλων και μικρών πόλεων. Οι «Ιταλικές μακέτες» αναφέρονται σε 25 ιταλικές πόλεις. Μετά την προσωπική μου επιλογή, θα περπατήσουμε μαζί, με την ακατάσχετη φαντασία μας, ακολουθώντας τα ίχνη του ποιητή.

Με πρώτο σταθμό το **Brindisi** ο ποιητής αναπολεί την ιστορία του λιμανιού του, την ακμή και την παρακμή του δια μέσου των αιώνων:

- ▶ *Σκαλί και μαρμαρόσκαλα στις Δύσης το παλάτι, ανατολίτης σε πατεί, διπλός είναι ο καμμός του. Μεσ την καρδιά του δένουνε σφιχτή θηλειά φιογκάτη η πίκρα του ξενιτεμού κι ο γλυκασμός του νόστου.*

Ως προς τις **Συρακούσες**, ένδοξη πόλη της Σικελίας και ελληνική αποικία του 734 π.Χ, ο ποιητής αντιστρέφει τα ιστορικά ντοκουμέντα, τα οποία φέρουν την Αθήνα πτημένη κατά την σύγκρουσή της με την παραπάνω πόλη στα τέλη του Ε' αιώνα:

- ▶ *Όχι δεν νικηθήκατε στον τόπο αυτό Αθηναίοι, θα λάθεψε ο ιστορικός και θα κ'πε ψέμα ο θρύλος. Απ' τα βαθειά χιλιόχρονα μια άλλη αλήθεια πνέει ακόμα σήμερα νικούν ο Σοφοκλής κι ο Αισχύλος.*

Περνώντας από τη **Messina**, που μετονομάστηκε έτσι από Μεσσήνιους απογόνους προσφύγων του Β' Μεσσηνιακού πολέμου (επίσης ελληνική αποικία), διαβάζουμε, από τις «Ιταλικές μακέτες», τον πολυσυζητημένο θρύλο του Οδυσσέα:

- ▶ *Χωρίς του θρύλου θάμπωμα, του μύθου ανατριχίλα του Οδυσσέα αντίκρισα μεσ στον στενού την άχνα να πολεμάει τη Χάρυβδη και να νικάει τη Σκύλλα.*

Στην συνέχεια, φθάνουμε στη **Napoli**, κτισμένη αμφιθεατρικά στους πρόποδες του Βεζούβιου, σε έναν από τους πιο γραφικούς κόλπους της Μεσογείου:

- ▶ *Τα κύματα του κόλπου σου χορεύουν ταραντέλλα. Βουνά και στήθη ανθρώπινα όμοια ξεχύνουν λάβα.*

Με ποια χαρά στην κόκκινη παλιά σου ακουαρέλλα βλέπω να ζωγραφίζεται και το δικό μου διάβα ...

Και στον κόλπο της Νάπολης ατενίζουμε το **Capri** το ωραίο νησί με την γραφική πλατεία του:

- ▶ *Δεν ξέρω τι 'ναι που μεθά και τι 'ναι που πλανεύει. Στους βράχους σου σκαρφάλωσα και στις πηγές σου μπήκα. Όσον αγριεύει η πέτρα σου τόσο με γαλινεύει το φως σου πιο περσότερο με τη γαλάζια γλύκα.*

Εκεί κοντά συναντάμε το **Sorrento**, όπου ο ποιητής τραγουδά τις φυσικές ομορφιές του:

- ▶ *Λευκανθισμένες λεμονιές κι ελιές ασπμοφύλλες στα ορθοκομμένα σταματούν ψηλά των βράχων χείλια.*

Ανηφορίζοντας προς την κεντρική Ιταλία, βρίσκουμε το **Fiuggi**, μια όμορφη μεσαιωνική λουτρόπολη, όπου ο ποιητής παρέμεινε κάποιο χρονικό διάστημα το 1955 και εξύμνησε την γραφικότητα και την ομορφιά της, καθώς επίσης και τις πηγές της, που την έκαναν ονομαστή ήδη από τον 14^ο αιώνα: ...

- ▶ *Χωράφι, που τα στάχνα σου στην ερημία σαλεύεις κι ολόγυρά σου αδιάβατος ο λόγγος σε κυκλώνει, μέσ' απ' τον κόρφο το βαθύ της μάνας γης ξεκλέβεις το μυστικό της Δήμητρας, που κλαίει την Περσεφόνη ...*

Μετά το **Fiuggi** ατενίζουμε την πόλη της **Ασίζης**.

Στα τετράστιχά του ο ποιητής εξαιρεί την γεμάτη ταπεινοφροσύνη και αγάπη μορφή του Αγίου Φραγκίσκου. Αυτός είναι ο αφοσιωμένος άγιος της φτώχειας, της υπακοής και της παρθενίας - οι τρεις μεγάλες φραγκισκανικές αρετές, τις οποίες άρχισε να κηρύττει τον Απρίλιο του 1207, γυρνώντας όλη την Ιταλία και κτίζοντας μοναστήρια:

- ▶ *Χάρη και δύναμη έκανες, τον πλούτο ελεημοσύνη, τον έρωτα λευκής ψυχής λευκότερη λαχτάρα.*

Στη συνέχεια, φθάνοντας στο μεγάλο λιμάνι της **Ancona**, βρίσκουμε τα ίχνη της Νεοελληνικής Ιστορίας, όταν ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ταξίδεψε για να ζητήσει βοήθεια από τους Δυτικούς για την προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης του 1821:

- ▶ *Δεν ψέλνει ορθόδοξος παπάς και δεν χτυπάει καμπάνα. Μα ξέροντας μια βάπτιση γύρεψα μεσ τη λήθη και σ' ένα στενορούμι σου βρήκα την Αγίαν Άννα όπου κι ο Παλαιών Πατρών Γερμανός κάποτε θα εδεήθη.*

με στίχους...

Και από την Ancona στην Αιώνια Πόλη, τη **Ρώμη**, όπου ο ποιητής διέμενε τον περισσότερο καιρό, οσάκις βρισκόταν στην Ιταλία. Επισκεπτόμενος τον μεγαλοπρεπή ναό του Αγίου Πέτρου και προσκυνώντας τις κατακόμβες με βαθειά πίστη και θρησκευτική κατάνυξη, γράφει:

► *Στα βάθρα σου δράμα η ζωή μα ο θάνατος ειδύλλιο. Ένα άλλο τετράστιχο για την κοσμοξακουσμένη οδό της Ρώμης, την Via Veneto: Βαθύ μου πλατανόρεμα, λοξό μου κατηφόρι, της ξενιτειάς αυλόγυρο, του κόσμου σταυροδρόμι, κι αν χίλιους δρόμους έχουμε να φθούμε οι κοσμοπόροι, μονάχα εσύ μας οδηγείς κατάκαρδα στη Ρώμη.*

Μετά τη Ρώμη φθάνομε στην αναγεννησιακή πόλη της **Φλωρεντίας**, την γενέτειρα του μεγάλου Ιταλού ποιητή και διαμορφωτή της ιταλικής λογοτεχνίας, του Δάντη. Ο Γ. Αθάνας αφιερώνει ένα τετράστιχο στον τάφο του Πατριάρχου Κων/πόλεως Ιωσήφ (1416-1439), ο οποίος, σταλμένος για την Σύνοδο του 1439, πέθανε ξαφνικά εκεί τον επόμενο χρόνο:

► *Έχεις και κάποιον Άρχοντα βυζαντινό θαμμένο. Κι είναι σα να με σταματά και σα να μου θυμίζει πως το Βυζάντιο δεύτερη φορά ήταν πεθαμένο ο Τσιμαμπούε σαν άρχισεν εδώ να ζωγραφίζει.*

Προχωρώντας φθάνομε στο δεύτερο σταθμό, το **Trento**, όπου ο ποιητής αναφέρεται στον μπρούντζινο ανδριάντα του Δάντη:

► *Περήφανα σε περικλείουν τα ορθόστυπα βουνά σου και πότε φέρνουν τον ανθό, πότε βαστούν το χιόνι. Μα ο Δάντης, που τον ύψωσες σε μπρούντζινο ανάμεσα σου με το δικό σου ανάστημα κάθε άλλο ταπεινώνει.*

Και συνεχίζομε φθάνοντας στον τρίτο σταθμό, όπου συναντάμε την βυζαντινή **Ραβέννα**, την οποία ο ποιητής αποκαλεί «πολύχρωμο αντιφέγγισμα του Βυζαντίου στη Δύση». Εδώ θαυμάζομε τις δυο βασιλικές του Αγίου Βιταλίου και του Αγίου Απολλιναρίου, περίφημα δημιουργήματα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής, ιδι-

αιτέρως τα περίφημα ψηφιδωτά του Αγίου Βιταλίου, που αναπαριστούν τις μορφές του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας.

Ο τέταρτος και σημαντικός σταθμός μας είναι η Γαλνοτάτη Δημοκρατία της **Βενετίας**, από τα αρχαιότερα κέντρα του ιταλικού πολιτισμού, κτισμένη επάνω σε 118 νησιά της λιμνοθάλασσας. Ο ποιητής επισημαίνει και εδώ την άμεση επίδραση του Βυζαντίου σε όλο του το μεγαλείο:

► *Ψηφί-ψηφί, ρηγί-ρηγί, χρυσάφι το χρυσάφι σε γέννησε η Ανατολή, σ' ανάστησεν η Δύση.*

Εν τούτοις, στο επόμενο τετράστιχο ο ποιητής εκφράζει την αγάπη του για την ιδιαίτερή του πατρίδα, αναφερόμενος στον πίνακα του Andrea Vicentino, που απεικονίζει την Ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571) μέσα στο **Pallazo Ducale**:

► *Οι σάλες σου κι οι θρόνοι σου, των Δόγηδών σου η φρίξα, κάθε στολίδι κι ομορφιά του θρυλικού σου κόσμου στα μάτια μου φαντάζοντε σαν πελωρία κορνίζα στου Βετσεντίνο το ταμπλώ που λάμπει ο Έπαχτός μου.*

Κλείνοντας τον γύρο των περιπάτων στην Ιταλική χερσόνησο καταλήγομε στην **Padova**, την πανεπιστημιακή πόλη του Βενετικού κράτους, όπου προωθούντο άριστοι μαθηταί, ντόπιοι και Επτανήσιοι για ανώτατες σπουδές. Το τετράστιχο, που ακολουθεί, μιλάει τόσο για την επιστημονική κατάρτιση όσο και για τα πολυάριθμα βιβλία, που τυπώνονταν κυρίως στα τυπογραφεία της Βενετίας κατά τα χρόνια της ακμής της:

► *Μέσα στις γέρικες Σχολές τη γνώση έχουν πυκνώσει της διδαχής οι αντίλαλοι και της σοφίας οι τόμοι. Μα η επιστήμη αν τράνεψε κι αν γίνει κι άλλη τόση, Άγιε μου Αντώνη, πιο τρανή θα μείν' η Πίστη ακόμη!*

Έτσι λοιπόν, μέσα από την μελέτη αυτής της ποιητικής συλλογής του, καταλήγομε στα εξής συμπεράσματα:

1) Ο ποιητής καταγράφει τις εντυπώσεις του και τα συναισθήματά του, με κοσμοπολίτικη διάθεση, από τις περιηγήσεις του στην Ιταλία, μμούμενος, κατά ένα μεγάλο μέρος, τις προηγούμενες και σύγχρονες γενιές των Ευρωπαίων καλλιτεχνών και συγγραφέων, οι οποίοι, στα ταξίδια τους, ενεπνεύσθησαν, όπως και ο ίδιος, από το φυσικό τοπίο και τον πολιτισμό της Ιταλίας.

2) Η γνώριμη γλαφυρή περιγραφική γλώσσα του δημιουργεί μια πολύ οικεία εικόνα της Ιταλίας στον έλληνα αναγνώστη.

3) Ο Γιώργος Αθάνας βλέπει την Ιταλία, ως Έλληνας, υπογραμμίζοντας τις καταβολές του ιταλικού πολιτισμού και αποτυπώνοντας τις επιρροές και ομοιότητες του με τον αρχαιοελληνικό και βυζαντινό πολιτισμό.

Γράφει η Νίκη Γρηγορίου, Εκπαιδευτικός, Έφορος τμήματος Εθνικών παραδόσεων και Λαογραφικού αρχείου του Λ.Ε.Ρ.

Η Βασιλαρχόντισσα του Μετσόβου

Η ιστορία της Βασιλαρχόντισσας είναι πραγματική. Εκτυλίχθηκε στο Μέτσοβο στα τέλη του 19^{ου} αι., συντάραξε την τουρκοκρατούμενη μέχρι τότε Ήπειρο κι έγινε γνωστή στο πανελλήνιο μέσα από το ομώνυμο δημοτικό τραγούδι.

Ήταν καλοκαίρι του 1884 και τίποτα δεν προμήνυε τη θύελλα που θα συντάρασσε την ήσυχη κοινωνία του Μετσόβου. Η Θεία Λειτουργία στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής μόλις είχε τελειώσει και οι άνδρες συζητούσαν αμέριμνοι, συγκεντρωμένοι στις αυστηρά καθορισμένες θέσεις που άρμοζαν στον καθένα ανάλογα με την κοινωνική του τάξη. Οι άρχοντες του χωριού συναθροίζονταν στο Κουλτούκι, τον αυλειό χώρο της εκκλησίας, ενώ οι παρακατιανοί, δηλαδή οι τεχνίτες, οι κτηνοτρόφοι και οι γεωργοί μαζεύονταν πιο κάτω και δεν δικαιούνταν ούτε να περάσουν μπροστά από το Κουλτούκι.

Ο Κολάκης (Νικολάκης) Αβέρωφ, ο πρώτος από τους άρχοντες του Μετσόβου, καθισμένος κάτω από τον πλάτανο, όπου δύο αιώνες πριν είχε σταθεί ο Κοσμάς ο Αιτωλός για να διδάξει τον λόγο του Θεού, απολάμβανε την κοινωνική του αίγλη και την οικογενειακή του ευτυχία. Άλλωστε πώς θα μπορούσε να είναι αλλιώς! Ήταν ο δεύτερος γιος του Χάλη (Μιχάλη) Αυγέρου Αποστολάκα και ο μοναδικός που είχε παραμείνει στο Μέτσοβο. Ο μεγαλύτερος και ετεροθαλής αδερφός του, ο Αναστάσης, είχε βρεθεί την εποχή των Ναπολεόντειων πολέμων στη Ρωσία (1812) και με τις παράτολμες ενέργειές του υπέρ του τσάρου κέρδισε την εύνοιά του. Ο Αναστάσης του Αυγέρου Αποστολάκα (όπως ήταν αρχικά το επώνυμο) έγινε σιγά σιγά ο Αναστάσης Αυγέρωφ (ή Αβέρωφ) ο πάμπλουτος και ισχυρός Έλληνας που αργότερα μετανάστευσε στην Αίγυπτο και στα γεράματά του κάλεσε κοντά του τον μικρότερο αδερφό του, τον

Γεώργιο Αβέρωφ, μετέπειτα εθνικό μας ευεργέτη, για να αναλάβει τις επιχειρήσεις του.

Επιπλέον, ο Κολάκης Αβέρωφ είχε κάθε λόγο να είναι χαρούμενος και ικανοποιημένος, καθώς τις επόμενες μέρες θα πάντρευε τη μονάκριβη κόρη του, την Ευδοκία ή Δουκώ, με ένα αντάξιό της παλικάρι, τον Στέργιο Τζοαννόπουλο. Ήταν τέτοια η υπεροχή της κοινωνικής θέσης της μονάκριβης Αβέρωφ ανάμεσα στις άλλες κοπέλες του Μετσόβου, που την αποκαλούσαν Βασιλαρχόντισσα (βασίλισσα κι αρχόντισσα).

Την ίδια ώρα, πιο πέρα από τους άρχοντες, μια παρέα από νεαρούς Μετσοβίτες συζητούσαν εύθυμα και έλεγαν πως κανένας δεν τολμάει να περάσει τον δρόμο μπροστά από το Κουλτούκι. Όσπου να αποσώσουν τον λόγο τους πετάχτηκε ο πιο νταίς από όλους τους, ο Φλέγκας και περηφανεύτηκε: «Εγώ, ωρέ, θα περάσω από μπροστά τους και θα το δείτε!»

Αμέσως ξεκίνησε καμαρωτός να κατευθύνεται προς τους άρχοντες. Ο Κολάκης μόλις τον είδε ξαφνιάστηκε, μα δεν έδειξε την ταραχή του για την προσβολή που ο θρασύς αυτός νεαρός επιδείκνυε στους άγραφους νόμους του τόπου. Μάλιστα, του έγενε να πλησιάσει κοντά του κι ο Φλέγκας σκέφτηκε πως η παράτολμη πράξη του θα αναγνωριζόταν και από τον ίδιο τον Αβέρωφ. Φουσκωμένος από περηφάνεια για το κατόρθωμά του ο Φλέγκας έφτασε μπροστά στον άρχοντα προσμένοντας την επιβράβευση του θάρρους του. Όμως ο Κολάκης, που μετά βίας είχε συγκρατήσει μέχρι εκείνη τη στιγμή την

Μετσοβίτες: Φωτογραφικό αρχείο Λουίζας Γκίκα

λαογραφίας

οργή του, σήκωσε το χέρι του και τον χαστούκισε τόσο δυνατά που ο θρασύς νεαρός σωριάστηκε κάτω. Το χτύπημα για τον Φλέγκα ήταν δυσβάσταχτο. Από εκεί που θεωρούσε τον εαυτό του ήρωα ξαφνικά είχε βρεθεί στο χώμα μπροστά στα άναυδα βλέμματα όλου του χωριού.

Οργισμένος και κατακόκκινος από την ντροπή σηκώθηκε και προειδοποίησε με άκρατο μίσος τον Αβέρωφ: «Θα μου το πληρώσεις πολύ ακριβά αυτό!» και γυρίζοντας την πλάτη απομακρύνθηκε αναζητώντας εκδίκηση.

Οι μέρες πέρασαν και το επεισόδιο άρχισε να ξεχνιέται, καθώς στο μυαλό όλων κυριαρχούσε ο επικείμενος γάμος της Βασιλαρχόντισσας. Ήταν 26 Ιουλίου του 1884, όταν η Δουκώ θέλησε να βγει μια βόλτα με την ξαδέρφη της, τη Λενουσιώ μέχρι τη βρύση του Αγίου Γεωργίου, στην άκρη του Μετσόβου. Εκεί τις περίμενε η συμμορία των ληστών, με τους οποίους είχε έρθει σε επαφή ο Φλέγκας, και τις απήγαγε πριν προλάβει κανείς να τις βοηθήσει. Ο Φλέγκας θεώρησε πως δεν υπήρχε τίποτα χειρότερο για τον Αβέρωφ από να του στερήσει τη μονάκριβη κόρη του. Η σκηνή της απαγωγής αμέσως έγινε δημοτικό τραγούδι:

«Τρεις περδικούλες κάθονταν, ψηλά στην Τσουκα Ρόσια η μια τηράει τα Γιάννενα κι η άλλη το Ζαγόρι, - Στον Άγιγιώρη, Δούκω μου, στη Γκούρα να μη βγείτε ακαρτερεί η κλεφτουριά, Δούκω, κυρά Δούκω μου, Τακοβαγγέλης καρτερεί μαζί κι ο Θυμιογάκης. Την προδοσιά την έκαμε, Δούκω, κυρά Δούκω μου, ο Γιώργης Ντάλας σ' έδωσε, αυτός σε πρόδοσε. Ήταν μια μέρα πίσσημη, μία γιορτή μεγάλη όλος ο κόσμος στο χορό, όλοι μικροί μεγάλοι, κι η Δούκω τότες έβγαινε μαζί με τη Λενουσιώ, κατά την Γκούρα τράβηξαν, πέρα κατά τις μπάλτες κι οι κλέφτες την αγνάντευαν ψηλά από τ' Αλούνια. Στάχτη απάνου έρριξαν, αντάρα και ντουμάνια τη Δούκω τότες άρπαξαν μαζί με τη Λενουσιώ».

Η συμμορία των ληστών του Θύμιου Γάκη και Τακοβαγγέλη κατευθύνθηκε προς το πυκνό δάσος της Βάλια Κάλντα και σύμφωνα με άλλη εκδοχή στην περιοχή Περτουλίου Τρικάλων.

Από εκεί ζήτησαν ως λύτρα: «Το βάρος της Δουκώς σε χρυσό και το βάρος της Λενουσιώ σε ασήμι». Ο Κολάκης χρειάστηκε 15 μέρες για να συγκεντρώσει αυτόν τον θησαυρό. Μάλιστα λέγεται πως κατά την παράδοση- παραλαβή των λύτρων οι ληστές είχαν μια ζυγαριά ακριβείας με την οποία ζύγιζαν μία μία τις λίρες κι όσες έβρισκαν λιποβαρείς τις επέστρεψαν στον Κολάκη ζητώντας την αντικατάστασή τους με γνήσιες. Οι δύο γυναίκες γύρισαν σώες και αβλαβείς στα σπιτικά τους και συνέχισαν τη ζωή τους, η τρομαχτική περιπέτειά τους όμως, έγινε δημοτικό τραγούδι που διαδόθηκε σε πολλές περιοχές της πατρίδας μας. Στο τραγούδι η Δουκώ αναφέρεται ως Βασίλω για λόγους εξυπνρέτησης του μέτρου του ποιήματος.

«Δεν είναι κρίμα κι άδικο δεν είναι κι αμαρτία, νάναι η Βασίλω σ' ερημιά, σε κλέφτικα λημέρια, να στρώνει μπάτσες στρώματα κι οξυές προσκεφαλάκια. Τακοβαγγέλης τη ρωτά και τη συχνοξετάζει, κι ο Θυμιογάκης στο πλευρό σιγά την κουβεντιάζει: - Σήκω, Βασίλω μ', κι έφεξε, και πάει η πούλια γιόμα, σήκω να πάρεις τον καφέ τ' αφράτο παξιμάδι να σου περάσει ο καϋμός να φύγει η στεναχώρια κι η ξαγορά μας έρχεται σε μούλα φορτωμένη».

Η Ευδοκία Αβέρωφ (1862-1930) παντρεύτηκε τον Τζοαννόπουλο κι έζησε στο Μέτσοβο, στα Ιωάννινα και στην Αθήνα, ουδέποτε όμως ξεπέρασε την περιπέτειά της και της ήταν δυσάρεστο να μιλάει γι' αυτήν. Κατά τη διάρκεια του βίου της αναδείχθηκε σε ευεργέτρια, καθώς διέθεσε την περιουσία της στις σχολές Γεωργίου Σταύρου και στο άσυλο ανιάτων των Ιωαννίνων, στο νοσοκομείο Ευαγγελισμός και στο οφθαλματρείο της Αθήνας και στο Αβερλώφειο κληροδότημα του Μετσόβου.

Ο απαγωγέας της, Θύμιος Γάκης, είχε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εξέλιξη στη ζωή του. Συνελήφθη για την απαγωγή της Βασιλαρχόντισσας το 1894 και γλίτωσε τη θανατική ποινή, λόγω της μαρτυρίας της ίδιας της Δουκώς, πως κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας της τη σεβάστηκε και την προστάτευε από κάθε κίνδυνο. Αργότερα, του αποδόθηκε χάρη κι ελεύθερος πια έφτασε μέχρι το Παπασλί της Μικράς Ασίας, όπου παντρεύτηκε την κόρη του δημάρχου. Κατά τη μικρασιατική εκστρατεία βοήθησε με όλες του τις δυνάμεις τον ελληνικό στρατό και τελικά έχασε τη ζωή του το 1919 σε μια μάχη κατά των Τούρκων. Πόσο ένδοξο τέλος για έναν ληστή που επιζητούσε την κάθαρση από το παρελθόν του!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Αβέρωφ Τ. (2003) *Το ξέφωτο*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος
- Καρατζένης Δ. (1985) *Θυμιογάκης και η αιχμαλωσιά της Βασιλαρχόντισσας. Λήσταρχος - Εθνικός Ήρωας*
- Πλατάρης Γ. (1972) *Το σημειωματάρι ενός Μετσοβίτη*, 1871-1943

Γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, Εκπαιδευτικός, Πρόεδρος του Α.Ε.Ρ.

Ηπειρώτες ευεργέτες αναγεννούν την ρακένδυτη Ελλάδα

Κατάγομαι από την ακριτική Ήπειρο, μια αγροτικά άγονη αλλά πνευματικά αστείρευτη ελληνική επαρχία. Είναι πολλοί οι λόγοι που αισθάνομαι περήφανη για τις ρίζες μου και σκιρτά η ψυχή μου, όταν ακούω τους γλυκόλαλους ήχους των ηπειρώτικων, δωρικών, μα τόσο συναισθηματικών ρυθμών.

Μία από τις αιτίες που κάνει την άγρια ορεινή αυτή περιοχή τόσο ξεχωριστή είναι πως αποτελεί μια πραγματική κυψέλη ενός σμίνους εθνικών ευεργετών. Στη σημερινή εποχή της «οικονομικής κρίσης» δεν είναι λίγες οι φορές που η σκέψη μου οδηγείται στις δύσκολες εποχές, που η σκλαβιά και η απερίγραπτη φτώχεια αποτελούσαν διπλή θηλιά για τους

Πολλοί από τους πατριώτες της ξένης γης, όπως ο Ζάππας, ο Αρσάκης, ο Σίνας, ο Μάνθος Ριζάρης, ο Γεώργιος Σταύρου είχαν επαφές ή φιλικούς δεσμούς με τους λόγιους του ελληνικού Διαφωτισμού είτε διασυνδέσεις με τους Φιλικούς. Και όταν πραγματοποιήθηκε η πολυπόθητη απελευθέρωση, η Ελλάδα, μπαρουτοκαπνισμένη αλλά περήφανη, στάθηκε στα πόδια της ορθή, αλλά ρακένδυτη.

Στην κρίσιμη αυτή στιγμή οι Έλληνες της διασποράς, οι φλογεροί πατριώτες, προσέφεραν την πολύτιμη σοδειά ολόκληρης της ζωής τους στην πατρίδα, που αγωνιζόταν να αναγεννηθεί. Δημιούργησαν καλλιμάρμαρα κτήρια, ιδρύματα φιλανθρωπίας, τα οποία

Αρσάκειο Μέγαρο

Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ακαδημία Αθηνών

εργατικούς Ηπειρώτες. Αυτούς, που με στήριγμα το «φυλακτό της μάνας», δηλαδή τη βαθιά πίστη στο Θεό, και τις αρετές του ηπειρώτικου ήθους: την υπομονή, τη λιτότητα, την εντιμότητα και το πνεύμα της οικονομίας έκαναν τις δικές τους δουλειές και προόδευσαν στην ξενιτιά. Κάποιοι ξεχώρισαν αυτοδημιούργητοι και με ένα σπάνιο επιχειρηματικό δαιμόνιο, αναδείχτηκαν ως μεγαλέμποροι, βιομήχανοι ή τραπεζίτες. Μέσα στην ψυχή τους πάντα κόχλαζε ο πόθος του νόστου και οι ίδιοι φλέγονταν από το δράμα της απελευθέρωσης της πατρίδας.

στέκουν ως σήμερα θυμίζοντας σε μας τους νεότερους τους γενναιόδωρους μεγάλους Έλληνες, τους ευεργέτες της νέας Ελλάδας.

Μερικά από τα κτίσματα που κοσμούν την Αθήνα προέρχονται από τις προσφορές τους.

Το **Ζάππειο Μέγαρο**, το μεγαλόπρεπο συγκρότημα με τη νεοκλασική πρόσοψη είναι δωρεά των αδερφών Ζάππα από το Λαμπόβο της Β. Ηπείρου, οι οποίοι υπήρξαν εξέχοντα πρόσωπα της ελληνικής παροικίας και της ευρύτερης κοινωνίας του Βουκουρεστίου.

ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

Ζάππειο Μέγαρο

διασμένο από τον Θεόφιλο Χάνσεν, είναι δωρεά του βαρόνου Σίμωνος Σίνα, βορειοηπειρώτη από τη Μοσχόπολη, ο οποίος ίδρυσε την Εθνική Τράπεζα, της Αυστρίας. Στο αρχιτεκτονικό κόσμημα σε μυκηναϊκό ρυθμό, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, που χτίστηκε με πανελλήνιο έρανο, δόθηκαν τα 2/3 της δαπάνης του από τους Ηπειρώτες Ζάππα, Σίνα, Τοσίτσα, Αβέρωφ και Δόμπολη. Το **Αρσάκειο Μέγαρο**, που βρίσκεται μεταξύ των οδών Πανεπιστημίου, Αρσάκη Σταδίου και Πεσματζόγλου, είναι δημιούργημα του Απόστολου Αρσάκη από τη Χοταχόβα Πρεμετής

Η **Ακαδημία Αθηνών**, το μεγαλειώδες σε εμφάνιση κλασικού ρυθμού, σχε-

τη Ζωσιμαία σχολή Ιωαννίνων, ο **Γεώργιος Σταύρου** από τα Ιωάννινα ήταν ο ιδρυτής και ο πρώτος Διοικητής της **Εθνικής Τράπεζας** και αποτέλεσε ενθουσιώδες μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Ο **Γεώργιος Αβέρωφ**, ο κορυφαίος ευεργέτης και «πατέρας» του ένδοξου ομώνυμου **θωρηκτού**, που κατατρόπωσε τον τουρκικό στόλο στον Ελλήσποντο και οδήγησε σε θριάμβους το ναυτικό μας. Καταγόμενος από το Μέτσοβο, διέπρεψε στην Αίγυπτο ως βαμβακέμπορος, μεγαλοτραπεζίτης και ψυχή της ελληνικής παροικίας στην Αλεξάνδρεια, ανέλαβε επίσης τις δαπάνες για την **αναμαρμάρωση του Παναθηναϊκού σταδίου**, την ανέγερση της **Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων**. Η οικογένειά του ανέπλασε την ιδιαίτερη πατρίδα του, το **Μέτσοβο** και το κληροδοτήμά του ενισχύει ακόμη έργα, προικοδοτήσεις και μουσεία.

Ευάγγελος Ζάππας

Γεώργιος Αβέρωφ

Ριζάρειος εκκλησιαστική σχολή

Θωρηκτό Αβέρωφ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

της Β. Ηπείρου. Αποτελεί στολίδι στο κέντρο της Αθήνας, παλαιότερα στέγαζε τα Αρσάκεια Εκπαιδευτήρια και σήμερα το Συμβούλιο της Επικρατείας. Το **Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο**, το καλλιμάραρο Μέγαρο της οδού Πατησίων, αποτέλεσε έμπνευση και πραγμάτωση των Μετσοβιτών αδελφών Τοσίτσα. Στη δε ολοκλήρωσή του συνέβαλε και ο Γεώργιος Αβέρωφ. Η **Ριζάρειος εκκλησιαστική σχολή** ήταν δωρεά μεγαλεμπόρων στην Οδησό και στη Μόσχα, των αδερφών Ριζάρη, που κατάγονταν από το Μονοδένδρι Ζαγορίου. Οι αδερφοί Ζωσιμάδη δημιούργησαν

Οι πιο πολλοί από τους μεγάλους Ευεργέτες διένυσαν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους ή ακόμη και πέθαναν στην ξένη γη. Η ψυχή τους όμως βρισκόταν μακριά στη γλυκιά πατρίδα τους, την οποία ήθελαν να καμαρώσουν πάλι ελεύθερη, δοξασιμένη, αναγεννημένη. Στη σημερινή εποχή της αμφισβήτησης των αξιών, τώρα που ακόμα και η ιδέα της φιλοπατρίας παραπαίει ή καπιλεύεται, ας στρέψουμε το βλέμμα μας σε εκείνους τους γενναϊόδωρους πατριώτες Έλληνες και ας προσπαθήσουμε να τους μοιάσουμε στην ψυχή και τις πράξεις!

αφηγήσεις ζωής

Καταγραφή και επεξεργασία Σωσώ Λέου, Γεν. Γραμματέας Α.Ε.Ρ.

Χρυσόστομος Λέου ...κράτησα τη ζωή μου!

ιδιόχειρη γραπτή μαρτυρία: "η φυγή από την Τρίγλια"

Αύγουστος 1922. Η μικρασιατική τραγωδία κορυφώνεται. Ο ελληνικός στρατός, πηττημένος, τσακισμένος, συγκεντρώνεται υποχωρώντας στα παράλια, περιμένοντας τα πλοία της επιστροφής. Η Σμύρνη, το καμάρι της Ιωνίας, ο φάρος της Ανατολής έσβησε και μαζί της και το όραμα της Μεγάλης Ιδέας.

Στην Τρίγλια της Προποντίδας, την όμορφη παραθαλάσσια κωμόπολη, καρσί στη Βασιλεύουσα, τον εύφορο ελιότοπο, με τις δεκάδες βυζαντινές εκκλησίες, τα μοναστήρια και τα προσκυνήματα, ιδιαίτερη πατρίδα του μάρτυρα μητροπολίτη Χρυσόστομου, οι Έλληνες κάτοικοι επιβιβάζονται όπως όπως στα πλοία του συμπατριώτη τους καπετάν Φίλιππα Καβουνίδη για να σωθούν. Η Τρίγλια μίκραινε όσο ξεμάκρυνε το καράβι ώσπου χάθηκε εντελώς από τα μάτια, για πάντα ριζωμένη στις καρδιές των προσφύγων, πια, κατοίκων της, που μπροστά τους απλωνόταν αβέβαιο και τρομακτικό το μέλλον τους. Ήταν 29 Αυγούστου 1922.

Ένα παλιό τετράδιο και μερικές παλιές φωτογραφίες, κιτρισιμένες οι περισσότερες, χρόνια θαμμένα σε συρτάρια και ντουλάπες, καίνε τα χέρια και την ψυχή, θέλουν, απαιτούν να μιλήσουν. Μια καταβύθιση στη μνήμη, στα πάθη και τα παθήματα της προηγούμενης γενιάς και η αίσθηση του χρέους να γίνει γνωστή μια άλλη ιστορία, που μέχρι σήμερα δε γράφτηκε ποτέ. Η ιστορία μιας οικογένειας ξεριζωμένης από την αγαπημένη Τρίγλια, που έζησε την αιχμαλωσία στα χέρια των Τούρκων, αφού ήταν μεταξύ αυτών που δεν επιβιβάστηκαν στα πλοία της σωτηρίας. Απόσπασμα της ιστορίας της οικογένειας του πατέρα μου, Χρυσόστομου Λέου, μέσα από τα μάτια του ίδιου, που ήταν τότε, το 1922, επτά χρονών αγόρι.

«Γεννήθηκα μια παγερή μέρα του Φλεβάρη στις 13/2/1915. Μέσα στις φλόγες του Πρώτου Παγκόσμιου πολέμου εις το επίνειο της Μικράς Ασίας, το χωριόν Τρίγλια της Βιθυνίας. Ο πατέρας μου ένας πτωχός, μα εργατικός και αγράμματος όσο και η μητέρα μου με ελάχιστα γράμματα. Μόνον την υπογραφή της έβαζε. Μια γυναικούλα πτωχή στο πνεύμα, μα αγαθή στην ψυχή και ο πατέρας μου επίσης. Με λίγα λόγια άνθρωποι θεοφοβούμενοι της εποχής εκείνης. Παντρεύτηκαν το έτος 1913. Ύστερα από δυο χρόνια έκανε η μάνα μου εμένα, το 1915.

Αρχές του 1916 οι σύμμαχοι των Τούρκων Γερμανοί βλέποντας ότι όλη η οικονομία της Τουρκίας και το εμπόριο βρίσκονταν στα χέρια των Ελλήνων χριστιανών, Εβραίων, Αρμενίων κλπ. σκηνοθέτησαν δήθεν ότι όλα τα παραλιακά χωριά της Προποντίδας μέχρι τα Δαρδανέλια τροφοδοτούσαν τα υποβρύχια και με την πρόφαση αυτή μας εκτόπισαν μαζικώς στην Προύσα δηλαδή στο εσωτερικό της Τουρκίας. Εκεί τα βρήκε σκούρα η κακόμοιρη η οικογένειά μου. Γύριζε ο πατέρας μου, έκανε το χαμάλνι, ήταν και ο πολεμικός αποκλεισμός του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τι να κάνει η μάνα μου; Με άφηνε σε ξένους, ξενόπλενε και γύριζε στα χωριά και πουλούσε τα προικιά της για ψωμάκι, για να ζήσουμε. Την πιάνει ένας φοβερός τύφος και εγώ βυζανιάρικο ως ήμουν δεν ξέρω πόσο καιρό βάστηξε αυτό. Πάντως όταν κάποτε την πήγαν στο νοσοκομείο της Προύσας, της είπε ο γιατρός: "Κυρία μου μια μέρα θα πεθάνετε". Διότι την εσχάτη αυτή τρώγανε καλαμποκότσανα και φασόλια από τους νεροχύτες των πλουσίων σπιτιών. Καταλαβαίνετε τι γάλα να έπινα εγώ και επειδή διαρκώς έκλαιγα, η μάνα μου με τάιζε το περίφημο κασκάσι, δηλαδή το λουλούδι του οπίου, που από αυτό υπήρχε εκεί εν αφθονία. Με τάιζε να κοιμάμαι νηστικός, διότι και εκείνη ήταν χειρότερη από την πείνα.

Πότε έτσι, πότε αλλιώς φτάσαμε στο 1918. Μας άφησαν να επιστρέψουμε στο χωριό μας, την Τρίγλια Βιθυνίας. Το χωριό ήταν σχεδόν κατεστραμμένο, διότι καθόντουσαν σ' αυτά τα χρόνια τουρκόγυφτοι και ανάβανε φωτιές μέσα στα σπίτια και καίγανε τα παράθυρα και τις πόρτες και έτσι τα βρήκαν οι γονείς μου τα πάντα ρημαδιό. Εν τω μεταξύ αρχίζει η ζωή σκληρή και αδυσώπητη και με διάφορα χρέη και άνευ προηγουμένου οικονομίες οι γονείς μου να συμμαζεύουν το νοικοκυριό τους. Κοντά στην επιστροφή από το Διωγμό, το 1917 συγκεκριμένως, δεν φτάνει που είχε τα χάλια τους, η μάνα μου φέρνει στον κόσμο και μια αδελφούλα. Προστέθηκε ακόμα ένα θύμα στη δραματική πορεία της οικογένειάς μου στην Τρίγλια. Την βάφτισαν και τη βγάλανε Φωφώ. Είχε και αυτό το κακόμοιρο τραγικό τέλος.

Φωτ. 1937

μαρτυρίες

Με την επιστροφή στο χωριό και με το συμάζεμα της περιουσίας από τον πατέρα μου άρχισε κάπως το ψωμί να είναι λίγο γλυκό, αλλά πάντα με χρέπ στους τοκογλύφους που διαφέντευαν την Τρίγλια εκείνο τον καιρό. 60% και 100% ο τόκος και οι δανειζόμενοι το χρωστούσαν κι ευγνωμοσύνη στον πλούσιο γι' αυτήν την καλή του προαίρεση! Δεν ξέρω πόσα χτήματα είχε ο πατέρας μου σε στρέμματα, πάντως ένα ξέρω: ότι από το δηλωτικό που έκανε το 1923 στην επιτροπή αποκαταστάσεως προσφύγων είχε 580 ελαιόδεντρα και 3 μπαξέδες μουρίες για κουκούλια, δηλαδή 120 οκάδες κουκούλι-σπροτροφία. Λίγα αμπελάκια για το σπίτι και 380 δέντρα ελιές της γυναίκας του και 2 σπίτια, ένα της μάνας μου και ένα του πατέρα μου. Κι όμως εκείνο που ομολογουμένως μαρτυρώ, όσο καιρό ένιωσα κάπως τα πράγματα εκεί, αυτός ο άνθρωπος το καλύτερό του παντελόني θα 'χε 16 μπαλώματα!

Έτσι πότε νηστικοί, πότε χορτάτοι, πότε αβράκωτοι, πότε ξυπόλυτοι, φτάσαμε στο 1922 και "εξεπληρώθη το ρηθέν" για το Μαρμαρωμένο Βασιλιά και του Έλληνα την Πατουμιά !Η Ελλάς έκανε την εισβολή με ενθάρρυνση από ορισμένες Μεγάλες Δυνάμεις και συγκεκριμένα την Αγγλία, διότι τότες τα συμφέροντά τους αυτό υπαγόρευαν.

Ένα πρωί του 1919 με 1920, ακριβώς ημερομηνία δεν θυμάμαι, έκανε ο ελληνικός στρατός την περιφημη απόβαση στα παράλια της Ιωνίας με κατεύθυνση τις πιο εύφορες περιοχές της αχανούς Τουρκίας και οι κύριοι αυτοί δεν ερώτησαν την εποχή εκείνη αν η

Μόλις όμως είδε η πονηρή Αλβιόνα και η σύμμαχός της Γαλλία ότι παρ' όλες τις στερήσεις η Ελλάς, με τα λίγα ψυχία, που της παραχώρησαν, η επιτυχία της στην απόβαση της Ιωνίας ήταν ραγδαία και μέσα σε λίγους μήνες ο ελληνικός στρατός μεθυσμένος από τις νίκες και με τη βοήθεια του ελληνισμού, πήγαινε το εγχείρημα για το τέλος του, έβαλε τα δυνατά της να καταστρέψει την προέλαση. Έτσι άρχισε να μην βοηθάει την Ελλάδα, ενώ στο εσωτερικό της χώρας, με τους ντόπιους εμπορικούς πράκτορες πολέμου υποδαύλιζε ένα σωρό δολοπλοκίες και κινήματα στην κρίσιμη στιγμή του Μικρασιατικού. Και έτσι έρχεται το μοιραίο (κατάρρα σε αυτούς που το δημιούργησαν). Πετσοκόφτηκε ο ελληνικός στρατός, οπισθοχώρησε άρον άρον. Στο τέλος χάσαμε και τη Θράκη.

Έτσι και η οικογένειά μου με δυο δυστυχημένα πλάσματα μωρουδάκια σχεδόν, μαζί με δυο εκατομμύρια ξεριζωμένους παίρνει το δρόμο της ξενιτιάς (η μάλλον προς την μητέρα Ελλάδα) που θα δούμε πόσο στοργική βρέθηκε για μας τους πρόσφυγες!

Έτσι λοιπόν άρχισε η φυγή. Πρώτοι μάθανε την κακή είδηση αυτοί που ήταν στα πράγματα και μερικοί που τους περιβάλλανε, αλλά εδώ χρειάζονταν χρήματα δια ένα ταξίδι στην Ελλάδα. Η πλειονότης όμως των Τριγλιανών δεν είχε τα απαιτούμενα να πλερώσει τότες που ήταν ακόμα αρχή του διωγμού. Δεν ήξεραν και αν πράγματι θα σπκωθούμε, διότι ήταν αγράμματοι και

Οι πρόσφυγες περιμένουν τα πλοία κατασκηνωμένοι στην αποβάθρα της Ραιδεστού (Αρχές Οκτωβρίου 1922)

"Μας ειδοποίησαν ότι κηρύχτηκε ο πόλεμος και ένα καράβι του Καβουνιδη έφυγε τη νύχτα και πήγε στη Τένεδο και το άλλο έφυγε το πρωί και πήγε στη Ραιδεστό. Εμείς φύγαμε το πρωί και το καράβι, μας έβγαλε στη Ραιδεστό..."

(από το αρχείο της ηλεκτρονικής εφημερίδας rnp.gr)

οικονομία της Ελλάδας άντεχε για ένα τέτοιο πείραμα. Διότι από τις αλλεπάλληλες επιστρατεύσεις και τα κινήματα ολόκληρες γενεές κατάντησαν να 'ναι στρατιώτες για χρόνια. Με τις λιποταξίες και με τους εξασθλωμένους αγρότες, από τον Όθωνα και μέχρι το 1926 η Ελλάς στο εξωτερικό ελέγγοτο χώρα ληστοκρατούμενη και ψωροκόστανα και τέτοια ήταν. Συνεπώς με τέτοια χάλια ήταν αναπότρεπτη συνέπεια η Ελλάς να πέσει στις αγκάλες των Άγγλων τραπεζιτών.

τις πληροφορίες οι λόγιοι τις μετέδιδαν κατά τον δικό τους τρόπο για να φύγουν αυτοί ομαλά. Έτσι πολλοί χωριανοί, μεταξύ αυτών και ο πατέρας μου, είχαν την ψευδαίσθηση ότι δεν θα φεύγαμε ή ότι αν φεύγαμε θα επιστρέφαμε σε κάνα χρόνο. Γι' αυτό μάλιστα ο πατέρας μου ήθελε να καλοκλειδώσει και το σπίτι μας, όπως θα δούμε και πιο κάτω την γκάφα που έπαθε για την μανία του.

αφηγήσεις ζωής

Από στόμα σε στόμα δημιουργήθηκε πανικός. Παράδειγμα είναι το σπάσιμο της γαλλικής σιδερένιας σκάλας του λιμανιού των Μουδανιών. Τότες συνέβη το εξής εξαιρετικό και ευτυχές γεγονός δια την προσφυγιά της Τρίγλιας και για τα Μεσοχώρια της Μ. Ασίας που κατέβηκαν στην Τρίγλια να σωθούν. Είχαμε έναν πατριώτη εφοπλιστή. Είχε νομίζω 5 η 6 καράβια, όλα με ελληνική σημαία στα τουρκικά νερά, για να μην τα πιάνει ο νόμος ο ναυτιλιακός της Τουρκίας. Τα φέρνει στην Τρίγλια. Φορτώνει τα γυναικόπαιδα, αλλά και ολόκληρες οικογένειες, σώζοντας έτσι τους περισσότερους. Για τους απεγνωσμένους Τριγλιανούς είναι πια ο ελευθερωτής και σωτήρας τους. Αυτός ήταν ο Φίλιππος Καβουνίδης. Πέθανε το 1940. Τον τοποθέτησαν σε περίοπτη θέση στη Ραφήνα.

Παρ' όλα αυτά ο πατέρας μου έχασε και αυτήν την ευκαιρία. Μαζί του και μερικοί άλλοι χωριανοί μαζί με τις οικογένειές τους και κάποιοι ξεκομμένοι από αυτές. Ξεμείναμε στην Τρίγλια και δεν ήρθε άλλο καράβι να μας πάρει. Ήμασταν περίπου 100 οικογένειες. Μείναμε αιχμάλωτοι. Φαίνεται ότι ο πατέρας μου λόγω της αγραμματοσύνης του και της φτώχειας του θα ήταν κοιμισμένο πλάσμα. Αυτή η κοινωνική του καθυστέρηση στοίχισε μετά τη ζωή του και κοντέψαμε να παστρευτούμε όλοι μας, πληθύνανε έτσι και τα δεινά μας το ένα πάνω στο άλλο. Μέσα στον πανικό χάνουν κι εμένα μικρό παιδί στους δρόμους της Τρίγλιας. Με βρήκαν αργότερα να κοιμάμαι μέσα σ' ένα μπακαλίκι, όπου είχα πειε κρασί από την κάνουλα ενός κρασοβάρελου, που είχε σπάσει και με πήρε ο ύπνος.

Μπήκανε οι Τσέτες στο χωριό και αφού μας πιάσανε αιχμάλωτους είδαμε σκηνές φρίκης. Άλλους σκότωσαν, μερικές γυναίκες διέφθειραν κλπ. Ο πατέρας μου θέλησε αυτήν την ημέρα να πάει από την προκουμαία στο σπίτι να το κλειδώσει! Νόμιζε ο δυστυχής ότι θα ξαναγυρίζαμε σύντομα. Τον βρήκε ένας κοντοχωριανός Τούρκος, πλιατσικολόγος και του λέει να πάρει έναν αραμπά που 'χε φορτωμένο πλιατσικό να τον πάρει στη γυναίκα του, στο χωριό του, τον Κατσαμπά. Ο πατέρας μου αρνήθηκε λέγοντας ότι έχει την οικογένειά του στη θάλασσα και δεν μπορεί να πάρει. Βγάζει ένα τσεκούρι του δίνει μια και του σπάει το κεφάλι! Μας ήρθε κάτω τρεκλίζοντας, έρποντας και αιμόφυρτος. Τον επιδέσανε με φασκιά και καπνό και έκανε τον ψευτοκαφετζή να τους εξυπηρετεί, για να μην τον τραβολογάνε για αγγαρείες. Σε 2 μέρες φτάνει το κυρίως ανάρτημα του Κεμάλ. Το τι έγινε δεν λέγεται. Ξύλο-σκοτωμοί-βιασμοί κλπ. Άλλοι κρύφτηκαν, άλλοι πιάστηκαν, άλλοι δερνόντουσαν. Κόλαση κόλαση! Σε τρεις μέρες έφτασε ο τακτικός τουρκικός στρατός και έβγαλε τελάλη να βγούμε από τις κρυψώνες μας και δεν θα μας κάνουν τίποτα, θέλουνε να μας καταγράψουν. Πήραμε θάρρος και ένας ένας έβγαине έξω. Πράγματι μας γράψανε σε κατάλογο και φαίνεται από εκεί και πέρα η ζωή μας θα 'χε κάποια προσοχή.

Μας πήγαν στο Σχολείο και πήρανε κάτι τεχνίτες να μας βγάλουνε φωμί. Μας φέρανε το φωμί και δεν το τρώγαμε γιατί φοβόμασταν μήπως είναι δηλητηριασμένο. Μετά δέκα μέρες ήρθε ένα μοτόρι πετρελαιοκίνητο. Μας φόρτωσαν και μας πήγαν στο χωριό Αρμουτλή, έναντι της Τρίγλιας, προς την Πόλη. Εκεί μας γδύσαν κυριολεκτικά οι Τσέτες και το βράδυ μας διώξαν με το ίδιο καΐκι και μετά κοντά 12 ωρών πορεία φτάσαμε στην Πόλη και κατελύσαμε στον Άγιο Νικόλαο.

Μετά ένα μήνα ο πατέρας μου, είπαμε ήταν άνθρωπος καθυστερημένος, γράφεται για γεωργική αποκατάσταση και έτσι φεύγουμε για τη Σπλυβρία της Ανατολικής Θράκης. Σε 20 μέρες προελαύνουν οι Τούρκοι, αδειάζει η Θράκη, άλλος διωγμός. Μας βάζουν σε ένα ιταλικό φορηγό καράβι μαζί με στρατό, αυτοκίνητα και κανόνια, μουλάρια και άνθρωποι και μας βγάζουν στη Θεσσαλονίκη. Εκεί μείναμε στην προκουμαία μέχρι που άρχισε ο χειμώνας κάτω από τσαντίρια φτιαγμένα με κουρελούδες. Μετά μας πήγαν στην Άνω Τούμπα Θεσσαλονίκης και μας στεγάσανε μέσα σε στρατιωτικούς θαλάμους. Μέσα στη γη ήταν οι μισοί και οι μισοί απέξω. Όταν πια θέρειψε ο χειμώνας έρχονται 10 αυτοκίνητα του στρατού και φώναζαν ονόματα. Τα ονόματα αυτών που φώναζαν είχαν δηλώσει πως θα εγκατασταθούν γεωργικώς. Έτσι λοιπόν μέσα σε αυτούς ήταν και η οικογένειά μου. Ο πατέρας μου άλλο από το να σκάβει δεν ήξερε. Έτσι αρχίζει ο πιο μαρτυρικός Γολγοθάς μέσα στην καρδιά του χειμώνα προς τα ενδότερα της Χαλκιδικής".

Η περιγραφή συνεχίζεται με την Οδύσσεια της εγκατάστασης στην μητέρα πατρίδα και τις πραγματικά τραγικές συνθήκες της προσαρμογής στο νέο και όχι τόσο φιλόξενο περιβάλλον. Η Ελλάδα, υποδεχόμενη έναν δυσανάλογο με τον πληθυσμό της όγκο προσφύγων δυσκολεύτηκε για πολλά χρόνια να τους αποκαταστήσει υλικά και ηθικά. Οι γηγενείς πληθυσμιακές ομάδες ιδιαίτερα στις δυσπρόσιτες ορεινές περιοχές, δεν είδαν με καθόλου θετικό μάτι τους "εισβολείς". Αγράμματοι, κτηνοτρόφοι και γεωργοί οι περισσότεροι, μακριά από τα αστικά κέντρα, τους έβλεπαν σαν ανταγωνιστές στην εκμετάλλευση του εθνικού εδαφικού χώρου μιας και με την αποχώρηση των Οθωμανών, που έγιναν στη συνέχεια κι αυτοί πρόσφυγες στη Τουρκία μετά την ανταλλαγή, ευελπιστούσαν ότι θα οικειοποιηθούν τα μεγάλα τους αγροκτήματα. Το αγροτικό ζήτημα απασχόλησε για πολλά χρόνια την ελληνική κοινωνία και πολιτεία και είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο στη σύγχρονη ελληνική ιστορία.

Τελικά όλοι γνωρίζουμε πόσο συνέβαλε, παρά τις δυσκολίες, η σταδιακή ενσωμάτωση των προσφύγων στην κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική ανάπτυξη της πατρίδας μας, γεγονός που δημιουργεί σε μας, τους απογόνους τους, αισθήματα σεβασμού και περηφάνιας.

μαρτυρίες

Γράφει η Κωνσταντίνα Δημητροπούλου

η γειτονιά “η ρούγα”

Ως το 1969 η Πελοπόννησος (η ύπαιθρος), δεν είχε ηλεκτρικό ρεύμα. Φωτίζαμε τα βράδια με λάμπες πετρελαίου και λυχνάρια λαδιού, μαγειρεύαμε με γκάζι ή και στη φωτιά, με ξύλα. Επίσης με την φωτιά ζεστανόμαστε, ζεσταίναμε νερό για την προσωπική μας καθαριότητα και το πλύσιμο των ρούχων, ψήναμε στους φούρους, σιδερώναμε με κάρβουνα.

Το ραδιόφωνο -όσων είχαν- μας ενημέρωνε. Οι εφημερίδες έφταναν λίγες, καθυστερημένα και όχι παντού και πάντα στα καφενεία, ανδρικά στέκια, άβατα για τις γυναίκες. Αδιανόητο για τα σημερινά δεδομένα, όμως τότε “ΑΒΑΤΑ”.

Η επιθυμία της γυναίκας για ενημέρωση και η ανάγκη της για σχόλια, κριτική, κουτσομπολιό, ήταν ανέκαθεν στη φύση της. Πολυάσχολες, βαριές, οι δουλειές του νοικοκυριού, με τις τότε συνθήκες και τις αγροτικές δουλειές, κουρασμένες, φρόντιζαν να τελειώσουν γρήγορα τις βραδινές δουλειές, μαγείρεμα και καθάρισμα της κουζίνας μετά το φαγητό - τους καλοκαιρινούς

μήνες - για να μην χάσουν την καθημερινή βραδινή ενημέρωση στα καθιερωμένα στέκια το καλοκαίρι, γιατί το χειμώνα μαζεύονταν πλάι στα τζάκια. Τέτοια στέκια ήταν οι αυλόπορτες των σπιτιών, που διέθεταν σκαλιά ή πλατύσκαλο, κατάλληλα να καθίσουν άνετα. Συνήθως έστρωναν μια κουρελού αλλά και τις ποδιές κουζίνας η κάθε μια. Η ενημέρωση και η αναμετάδοση άρχιζε με τις πρώτες δυο-τρεις ώσπου να 'ρθουν κι άλλες γειτόνισσες, με νεότερα του χωριού ή και των διπλανών χωριών, που σίκωναν σχόλια, ανάλυση για αίτια και αφορμές, κριτική, προτάσεις, λύσεις, απαλλαγές, καταδίκες, αφού είχαν την ικανότητα να κάνουν την “τριχιά τριχιά”. Τα θέματα της ημέρας, τι είδαμε, τι ακούσαμε, τι μας είπαν ή μάθαμε από δεύτερο ή τρίτο χέρι, πολλές

φορές αλλοιωμένα γεγονότα, παραποιμένα στο τέλος κάτι σαν το ξεκουρδισμένο τηλέφωνο, αφού η κάθε μια πρόσθετε κάτι δικό της. Ποιός τσακώθηκε σήμερα στο χωριό; Είναι νοικοκυρά η τάδε! Τι φόραγε την Κυριακή στην εκκλησία ή στον προηγούμενο γάμο; Μια ωραία συνταγή για κουλουράκια ή φαγητό της άλλης. Μια πρωτοτυπία στο στόλισμα του σπιτιού της. Παινέματα και καπηγόριες στην ημερήσια διάταξη σαν τα νομοσχέδια της Βουλής! Αν έκλεισε το τάδε συμπεθεριό, γιατί χάλασε το άλλο - εξαιτίας κάποιου “κουσουριού κρυφού” - ή τα χάλασαν στην προίκα. Ο άλλος αρρώστησε, τι να 'χει άραγε; Δε λένε!

’Όσπου να έρθει ένα ακόμα μέλος με λεπτομέρειες, διευκρινίσεις από άλλη γειτονιά. “Έδιναν κι έπαιρναν οι ερωτήσεις για λεπτομέρειες και όπου υπήρχαν κενά συμπλήρωναν με εικασίες. Φυσικά, όρος απαράβατος! Το κακοπροαίρετο κουτσομπολιό δεν αφορούσε τις παρούσες. Αυτό ήταν δουλειά μιας άλλης παρέας, εκ περιτροπής.

Σου 'πα, μου 'πες, είδα, άκουσα, μου 'πανε, έμαθα, καμιά φορά μπερδεύονταν μεταξύ τους και οι δυσανεσχημένες αποχωρούσαν για άλλη γειτονιά την επόμενη, ώσπου να αποκατασταθούν οι σχέσεις.

Έτσι με λίγα λόγια είχε η προγονή της TV, η γειτονιά, η ρούγα. Το 1969 αποκτήσαμε ηλεκτρικό ρεύμα, ηλεκτρονική ενημέρωση με σύγχρονα μέσα και η ρούγα, η γειτονιά, έχει εκλείψει σχεδόν. Το κουτσομπολιό περιορίστηκε περιστασιακά μεταξύ φιλενάδων για ένα καφεδάκι ή ποτό ή στο πόδι στη λαϊκή αγορά μεταξύ γνωστών, γιατί, κακά τα ψέματα, καλή η TV αλλά οι ανθρώπινες επαφές έχουν ζεστασιά, κρατούν τους ανθρώπους κοντά. Τις έχουμε, λίγο πολύ, ανάγκη.

οι δουλειές του μαλλιού

Γράφει η Ευαγγελία Πανταζή - Βέργου

Ένα από τα σημαντικότερα αντικείμενα στην προίκα κάθε κοριτσιού ήταν η τριχιά. Η τριχιά τούς χρσίσμενε για να ζαλικωθούν τις ασφάκες για τα γρέκια των κοπαδιών, τα ξύλα για τον φούρνο, το μωρό παιδί που δεν περπατάει, τη βαρέλα με το νερό, να μεταφέρουν το γάλα στον τυροκόμο με την παφίλα, να δέσουν τα πράγματά τους πάνω στα ζώα. Επίσης τριχιά ήταν το χερουλί του τροβά και του διακιού. Με τριχιά κρεμόταν η γυναίκα από τη γριδιά την ώρα του τοκετού για να γλιστρήσει το παιδί. Με αυτήν έδεναν ο,τιδήποτε ήθελαν να κάνουν δεμάτι. Ανάλογα με το πάχος και τα χρώματά της την χρσισμοποιούσαν και σε δουλειές πολυτελείας, όπως στο να δέσουν τον γιούκο με τα ρούχα της προίκας.

Για να πλέξουν την τριχιά έπαιρναν 6 ματσάκια με κλωστές 3 χρωμάτων το καθένα και ξεκινούσαν

πάντα δύο γυναίκες αντικριστά η μία στην άλλη. Η μία κρατούσε γερά και τέντωνε συνέχεια και η άλλη έπλεκε. Αν η γυναίκα που έπλεκε δεν είχε συντροφιά, τότε κρεμούσε την άκρη της πλεξούδας σε ένα καρφι ή την έδενε σε ένα κλαδί. Η πλέξη διαφέρει από τη συνηθισμένη κοτσίδα και η τέχνη της είναι στο ταίριασμα των χρωμάτων. Με την ίδια τεχνοτροπία γίνεται και το γαϊτάνι, αλλά με πολύ φιλό μαλλί.

ζαλικώνομαι = φορτώνομαι, ασφάκες = κλαριά θάμνου, γρέκι = μαντρί

Απόσπασμα από το τεύχος της Εφορείας Εθνικών παραδόσεων και Λαογραφικού αρχείου του Δ.Ε.Ραφίνας με τίτλο «Αφηγήσεις ζωής στα ψηλά βουνά της Ηπείρου»

Γράφει η Τέτα Βλαχοπούλου

Λαμπριάτικα σαρακατσάνικα έθιμα

Οι Σαρακατσάνοι είναι ένας Ελληνικός νομαδικός κτηνοτροφικός πληθυσμός, που οι ρίζες του χάνονται στα βάθη των αιώνων. Ζούσαν στα βουνά το καλοκαίρι και τον χειμώνα στα χειμαδιά διασκορπισμένοι σε ολόκληρη την ηπειρωτική Ελλάδα.

Το Πάσχα ήταν ΛΑΜΠΡΗ γιορτή. Από την Μ. Πέμπτη άρχιζαν οι προετοιμασίες για το Πάσχα. Την ημέρα αυτή την ονόμαζαν κόκκινη Πέμπτη, γιατί κυριαρχούσε το κόκκινο χρώμα.

Πρωί πρωί κρεμούσαν στην ρούγα του σπιτιού τους ένα κόκκινο πανί. Έκαναν μετά κόκκινη μπογιά και έβαφαν με αυτήν ένα σημείο του αρνιού που θα έσφαζαν την ημέρα του Πάσχα. Επίσης έβαφαν τις προβατίνες που είχαν τα κουδούνια και ορισμένα ακόμα αρνιά και τα κριάρια. Την ημέρα αυτή σημάδευαν και τα αρνιά που θα κρατούσαν για αναπαραγωγή. Το σημάδεμα ήταν κόψιμο του αυτιού κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αποτελεί ιδιαιτερότητα για κάθε κοπάδι.

Κούρευαν επίσης λίγο μαλλί από μια μαύρη προβατίνα και το έγνεθαν σε χοντρή κλωστή την οποία τύλιγαν πάνω από την στρούγκα. «Να βάλουμε μια Μεγαλοπιφτίσια κλωστή» έλεγαν. Οι νοικοκυρές φρόντιζαν να πάρουν το πρώτο αυγό της ημέρας και αφού το έβαφαν κόκκινο το έβαζαν στο εικονοστάσι που έμενε εκεί μέχρι την επόμενη Μεγάλη Πέμπτη, το δε παλιό το θάβανε στην στρούγκα. Φυσικά την ημέρα αυτή βάφανε και τα αυγά και μόνο κόκκινα.

Οι μητέρες που είχαν μικρά παιδιά το είχαν σε καλό να ράψουν κάτι για όλα τα μέλη της οικογένειας π.χ. τραχλιά, ποδιά, τσουράπια, πουκάμισα κ.α τα οποία θα φορούσαν για πρώτη φορά την ημέρα της Ανάστασης.

Την Μ. Παρασκευή δεν εργάζονταν, δεν καθάριζαν το σπίτι, δεν ασχολούνταν με το φαγητό και απέφευγαν να τρώνε οτιδήποτε πράσινο την μέρα αυτή, γιατί όπως έλεγαν «το πράσινο το βάζουν σίμερα στον Χριστό» εννοώντας στον Επιτάφιο.

Το Μ. Σάββατο η πρώτη δουλειά την νοικοκυράς ήταν

να ζυμώνει φρέσκο ψωμί και οι άνδρες να ασχοληθούν με το αρνί: Να το σφάξουν, να το γδάρουν και να το βάλουν να στραγγίσει, ώστε να είναι έτοιμο για ψήσιμο. Στη σφαγή - θυσία του αρνιού ο άνδρας ήταν ο τελετάρχης. Το γυρίζει στην Ανατολή, "έβγα πλιού" προς τους Αγίους Τόπους και με το αίμα του σχηματίζει σταυρό στο μέτωπο νεαρού αγοριού ή στο γιο του, καθώς και στην πόρτα του σπιτιού του.

Το βράδυ τα παιδιά κοιμόντουσαν από νωρίς, για να τα ξυπνήσει η μητέρα με την καμπάνα της Ανάστασης, να πάνε στην εκκλησία. Ντύνονταν όλοι με τα καλά τους ρούχα (λαμπρά ρούχα, γι' αυτό και η Λαμπρή) και ένα κομμάτι από την ένδυση έπρεπε να φοριέται για πρώτη φορά. Φρόντιζαν να πάνε στην πιο κοντινή εκκλησία (το Πάσχα τους έβρισκε στα Χειμαδιά) για να ακούσουν το «Χριστός Ανέστη» και στο τέλος της λειτουργίας να μεταλάβουν. Στην επιστροφή για το σπίτι μετέφεραν με ένα κεριό το φως της Ανάστασης. Όταν έφταναν στο σπίτι ήταν βαθιά χαράματα και αμέσως ρίχνονταν οι μεγάλοι στην δουλειά, για να ψήσουν τα αρνιά στην σούβλα ή στον φούρνο.

Ανήμερα το Πάσχα έκαναν επίσκεψη το πρωί στα καλύβια, για να ανταλλάξουν ευχές και να πουν το Χριστός Ανέστη. Στους επισκέπτες έδιναν από ένα κόκκινο αυγό.

Όταν το Πάσχα συνέπιπτε με τον Άγιο Γεώργιο, η γιορτή είχε μεγαλύτερη βαρύτητα και ενδιαφέρον, γιατί ο Άγιος Γεώργιος και ο Άγιος Δημήτριος ήταν σταθμοί στον κύκλο ζωής των Σαρακατσάνων, αφού άλλαζαν τους τσοπάνους και μετακινούνταν από τα «χειμαδιά» στα «καλοκαιρινά» και αντιστρόφως.

ΠΗΓΕΣ.

Αγγελική Χατζημιχάλη, "Εφ. ΗΧΩ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ". Νικ. Χατζόπουλος. Ν Ζυγογιάννης

Γράφει η Ασπασία Μπούρχα, Εικαστικός

Ο Άγιος Γεώργιος των Σαρακατσάνων της Στυλίδας

Η γιορτή τ' Αγιωργιού, ήταν για τους Σαρακατσαναίους σημαντική και σημαδιακή γιορτή –χρονικό ορόσημο– άρχιζε η προετοίμασία για την άνοδο στα «βνά». Εμείς ειδικά, είχαμε το μαναστήρ' στην πόρτα μας, όπως έλεγε η γιαγιά μου, τη μονή του Αγίου Γεωργίου Στυλίδας, μετόχι της μονής Αγάθωνος, ιδρυθείσα, όπως αναφέρεται στο υπέρθυρο του καθολικού [ΑΨΝΓ]1753 μ.Χ. σωτήριο έτος και μήνα ΚΒ' Ιούνιο.

"Αφέντη μ' Αγιώργη" Έλεγε η γιαγιά και τηρώντας κατά κει σταυροκοποιούνταν...

Στο μοναστήρι γένονταν τρανό πανηγύρι!!! Έρχονταν ο γούμενος και οι καλοέρ' απ' τη Μονή Αγάθωνος, την Αγάθην, όπως τη λέγαμε, για τα τελετουργικά...

Ακρυλικό, Ασπασία Μπούρχα

Όλοι οι Στυλιδιώτες, έρχονταν με τα πόδια απ' την παραμονή, Νεραϊδιώτες και Νικουβιώτες, για να τιμήσουν τον Άγιο... Τα κονάκια μας γιόμιζαν κόσμο, συγγενείς και φίλους. Ντένονταν οι άντρες με τα αγένωτα, οι γυναίκες με τις γιορτινές φορεσιές τους, τα πιδιά με τα καλά τους. Κι εγώ με το βελούδινο φόρεμα σε βαθύ κόκκινο χρώμα, με λευκές δαντελίτσες, λουστρίνια παπούτσια μαύρα και την άσπρη κορδέλα στο κεφάλι να μου σκεπάζει τα μαλλιά. Κρατούσα σφιχτά το χέρι της γιαγιάς της Χρίσταινας. Περάσαμε μαζί την τρανή ελιά, φτάσαμε στον Αριό ανηφορίσαμε ...και φθάνοντας στο μοναστήρι... τρώμαξα με τον κόσμο που μαζεύτηκε ...και με πήραν τα κλάματα.

...Η γιαγιά με μάζεψε και μπήκαμε στο παρεκκλήσι του Άγιου Αντρέα... Γένονταν η λειτουργία και μετά κάτω απ' τις αμυγδαλιές και τις ροδιές έστρωναν τα χράμια και τις καραμελωτές και από πάνω τα μεσάλια και να ...τα ψητά και να οι πίτες και τα κρασιά... Το τραγούδι, ένας το αρχίναγε, άλλος το 'πιάνε και μετά ο τρανός χορός. Με τη σειρά χόρευαν οι παρές μέχρι το βράδυ και όταν έφευγε και ο τελευταίος... μέναμε πάλι μόνοι, οι τρεις οικογένειες των παππούδων μου κι ο καλόηρος ο Κωστάντιος.

Απόσπασμα από το φυλλάδιο της Εφορείας του Λαογραφικού τμήματος του Δ.Ε.Ρ. με τίτλο "Σαρακατσαναίοι, κύκλος του μαλλιού-βαφές.

Μονή Αγίου Γεωργίου Στυλίδας - 1753

Γράφει η Σαλώμη Βασιλαματζή Χρυσανθακοπούλου

Μαρία Ευφροσύνη Σπάρταλη - Stillman Η ποίηση στη ζωγραφική

“Είναι ανοιχτή για τον καθένα μας η ιδιωτική του οδός.
Και όμως την ακολουθούν ελάχιστοι.”

Οδυσσέας Ελύτης

Η πρώτη φορά που συνάντησα το όνομα της **Μαρίας Σπάρταλη** ήταν σε ένα βιβλίο για τους προοραφαλίτες ζωγράφους. Μόνο μία αναφορά ότι το μοντέλο για το κορίτσι αριστερά σε έναν πίνακα του **Ροσέτι**, ήταν η **Μαρία Σπάρταλη**. Αμέσως μου έκανε εντύπωση αυτό το επώνυμο, γιατί ήξερα ότι σημαίνει πως το άτομο με αυτό, έχει καταγωγή από τη **Σπάρτη της Μικράς Ασίας**, απ' όπου καταγόταν και ο πατέρας μου. Ο πίνακας είχε σχεδιασθεί στο Λονδίνο του 19^{ου} αιώνα και αναρωτήθηκα πώς βρέθηκε τότε εκεί μία κοπέλα με καταγωγή από τη μικρασιατική Σπάρτη. Δεν είχα όμως καμμία άλλη πληροφορία, για να μάθω περισσότερα. Έτσι πέρασαν αρκετά χρόνια ξεχνώντας την απορία μου, ώσπου πριν λίγο καιρό ξεφυλλίζοντας πάλι το βιβλίο, ξανα συνάντησα το όνομα της Σπάρταλη και την απορία μου. Σκεπτόμουν πού να ψάξω και κάποια στιγμή πληκτρολογώντας το διαδίκτυο το όνομα Μαρία Σπάρταλη, για μεγάλη μου έκπληξη βρήκα μία ολόκληρη σελίδα για τη **Μαρία - Ευφροσύνη Σπάρταλη** και κατόπιν πολλές ακόμη σε αγγλικούς και αμερικανικούς ιστότοπους. Έτσι αποκαλύφθηκε ότι η Μαρία Σπάρταλη ήταν και η ίδια, εκτός από φημισμένη καλλονή και μοντέλο, επαγγελματίας ζωγράφος, από τις ελάχιστες βέβαια, της βικτωριανής εποχής και ανήκε στην κίνηση των προοραφλιτών καλλιτεχνών και λογοτεχνών.

Η Μαρία Σπάρταλη γεννήθηκε στο Λονδίνο στις 10 Μαρτίου 1844. Πατέρας της ήταν ο **Μιχάλης Σπάρταλης**, εύπορος έμπορος εξαγομένων και εισαγομένων προϊόντων στο Λονδίνο, ο οποίος είχε γεννηθεί στη Σμύρνη, με καταγωγή από τη Σπάρτη της Μικράς Ασίας. Ο Μιχάλης Σπάρταλης ήταν εξέχον μέλος της Ελληνικής παροικίας του Λονδίνου. Είχε χρηματίσει γενικός πρόξενος της Ελλάδος στο Λονδίνο στα 1866 - 1879 και είχε αναπτύξει μεγάλη δράση για την υπο-

Προσωπογραφία της Σπάρταλη από τον Ντάντε Γκάμπριελ Ροσέτι, 1869

στήριξη της Κρητικής Επανάστασης του 1866 - 1869. Άνθρωπος με μεγάλο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση και τις τέχνες. Μητέρα της ήταν η **Ευφροσύνη Βαλσάμη** από οικογένεια εμπόρων ελληνικής καταγωγής της Γένουας.

Η Μαρία είχε ακόμη μία μικρότερη αδελφή και δύο αδελφούς. Με τη φροντίδα του πατέρα της πήρε μία πολύ καλή μόρφωση με ιδιωτικά μαθήματα Ελληνικών, Ιστορίας, Γαλλικών, Γερμανικών, μουσικής, τέχνης.

Μεγαλώνοντας η Μαρία έγινε μία ξεχωριστή καλλονή. Ήταν ψηλή, λεπτή, με μακριά μαλλιά και γκριζα μάτια. Καλλιεργημένη και ευαίσθητη είχε μία δική της, ιδιαίτερη γοητεία. Περιζήτητη στις συναναστροφές είχε

συγκινίσει πολλούς διανοούμενους και ζωγράφους. Στον κύκλο των φίλων και καλλιτεχνών που συναναστρεφόταν ήταν γνωστή ως η εκπληκτική (stunner).

Η Μαρία ήταν μοντέλο για πολλούς γνωστούς ζωγράφους στο Λονδίνο, καθώς ενσάρκωνε την «ιδανική καλλονή», όπως ο **Burne - Jones, Rosseti, Whister** κ.α. Πίνακες που την απεικονίζουν βρίσκονται σε πολλά μεγάλα μουσεία. Η Μαρία όμως δεν περιορίστηκε στο ρόλο του μοντέλου. Παρακολούθησε μαθήματα ζωγραφικής με δάσκαλο τον πολύ γνωστό την εποχή ζωγράφο **Φορντ Μάντοξ Μπράουν**, μαζί με τις κόρες του, από το 1864 έως το 1870. Στα μαθήματα αποκαλύφθηκε και εξελίχθηκε η κλίση της Μαρίας στη ζωγραφική. Ο Μπράουν είχε ερωτευθεί κρυφά τη Μαρία χωρίς να της το αποκαλύψει ποτέ.

Με το ταλέντο και την αγάπη που είχε για τη ζωγραφική η Μαρία άρχισε να ασχολείται επαγγελματικά με αυτή. Αυτό βέβαια δεν ήταν κάτι που άρμοζε, κατά τις αντιλήψεις της βικτωριανής εποχής, στις γυναίκες που έπρεπε να ασχολούνται αποκλειστικά με το σπίτι και την οικογένεια. Η Μαρία όμως ήταν

δημιουργοί

ανεξάρτητος χαρακτήρας, με αυτοπεποίθηση και επιμονή ακολουθούσε την πορεία που είχε επιλέξει η ίδια. Κατάφερε να γίνει γνωστή σε ένα ανδροκρατούμενο επάγγελμα και από το 1867 και τα επόμενα χρόνια εξέθετε έργα της σε διάφορες γκαλερί του Λονδίνου και στην περίφημη Βασιλική Ακαδημία του Λονδίνου. Αξίζει να αναφέρουμε τον πίνακά της με τον τίτλο «**Η Αντιγόνη θάβει τον Πολυνείκη**» που εκτέθηκε στη Dudley Gallery του Λονδίνου το 1871 και ξεχώρισε και επαινέθηκε μεταξύ 665 έργων άλλων ζωγράφων. Το θέμα του πίνακα φανερώνει την ελληνική της παιδεία και συνείδηση. Εκφράζει αφ' ενός την ιδέα της ανεξάρτητης θέλησης μιας κοπέλας και αφ' ετέρου την επίδραση που είχε στη Μαρία

το περιστατικό που συνέβη στο χωριό Βρύση των Χανίων, κατά την Κρητική Επανάσταση(1866-1869). Μετά την ολοκληρωτική σφαγή των κατοίκων του χωριού από τους Τούρκους, είχαν μείνει άπαφα πολλά πτώματα Κρητών, βορρά στα ζώα και τα κοράκια. Το περιστατικό αυτό έχει γίνει γνωστό στο Λονδίνο και είχε συγκινήσει όλη την ελληνική παροικία και όχι μόνο.

Το 1871 παντρεύθηκε παρά τη θέληση των γονιών της τον Αμερικανό **Ουίλιαμ Στίλμαν**. Ο γάμος εξέπληξε πολλούς, καθώς ο Στίλμαν ήταν δεκαπέντε χρόνια μεγαλύτερός της, χήρος με τρία παιδιά. Ήταν ζωγράφος, φωτογράφος, και ανταποκριτής των Τάιμς του Λονδίνου. Στην επανάσταση της Κρήτης του 1866 ήταν υπάλληλος του αμερικανικού προξενείου στην Κρήτη και είχε δημοσιεύσει άρθρα με πολύ φιλελληνικές θέσεις που είχαν εξοργίσει τους Τούρκους και τον είχαν αναγκάσει να φύγει από την Κρήτη.

Η Μαρία Σπάρταλ με την κόρη της και το γιό του συζύγου της, 1872

Μετά το γάμο της η Μαρία έγινε Γνωστή και ως **Μαρία Στίλμαν (Marie Stillman)**. Το ζευγάρι έζησε μεταξύ Λονδίνου, Φλωρεντίας και Ρώμης ανάλογα με τη θέση που έπρεπε να βρίσκεται ο Στίλμαν, με επισκέψεις και στις Η.Π.Α. Η Μαρία παρ' όλο που είχε να φροντίζει τα παιδιά του συζύγου της και τα τρία δικά τους που απέκτησε, συνέχισε να ζωγραφίζει και να πουλάει τους πίνακές της χωρίς διακοπή. Τα χρήματα

Έργο της Μαρίας Σπάρταλ
"Madonna Pietra degli Scrovigni, 1884"

που εισέπραττε ήταν πολύ σημαντικά για τα οικονομικά του ζευγαριού, καθώς ο σύζυγός της δεν είχε σταθερό εισόδημα. Μετά τη γέννηση του τρίτου της παιδιού είχε πει «**όσο περισσότερο ζω, τόσο περισσότερο βρίσκω δυσκολίες να κάνω σαν γυναίκα οτιδήποτε καλά**». Κάτι που μας θυμίζει τις γυναίκες σήμερα που προσπαθούν να συνδιάσουν καριέρα και οικογένεια. Με το σύζυγό της έζησαν μαζί μέχρι το θάνατό του το 1901.

Η Μαρία μετά το γάμο της εξέθετε και πωλούσε έργα της και στις Η.Π.Α και στον Καναδά. Σε 60 χρόνια επαγγελματικής δραστηριότητας ζωγράφιζε περίπου 150 έργα. Ζωγράφιζε με ακουαρέλες και γκουάς που με μία δική της τεχνική ανα-

μίγνυε με γραφίτη, προσθέτοντας αδιαφανείς χρωστικές ουσίες και έτσι έδινε στα έργα της σε έναν ιδιαίτερο τόνο με την εντύπωση ελαιογραφίας. Τα θέματά της ήταν εμπνευσμένα κυρίως από μύθους, από ποιητές, όπως ο Σαίξπηρ, ο Δάντης, ο Βοκκάκιος, ο Πετράρχης, γυναικείες μορφές που πρωταγωνιστούν στα έργα της και ορισμένα τοπία.

Το ότι ήταν γυναίκα δεν βοήθησε την ευρύτερη καθιέρωσή της, καθώς τότε οι άντρες θεωρούνταν ανώτεροι εκ των προτέρων στις καλλιτεχνικές δραστηριότητες και όχι μόνο. Το έργο της άρχισε να προβάλλεται τις τελευταίες δεκαετίες στις ΗΠΑ και την Αγγλία με τη βοήθεια και του φεμινιστικού κινήματος, με εκθέσεις των έργων της στις ΗΠΑ και το Λονδίνο. Στην Ελλάδα μόνο τα τελευταία χρόνια γίνονται κάποιες αναφορές στο έργο της.

Η Μαρία πέθανε στο Κένσινγκτον του Λονδίνου στις 6 Μαρτίου 1927.

Η Μαρία στη διαθήκη της αναφέρει ότι θεωρεί παράλογο που της λένε να συντάξει διαθήκη, αφού δεν έχει χρήματα ή άλλη περιουσία να αφήσει. Άφησε βέβαια κάποια προσωπικά αντικείμενα και το κυριότερο άφησε σε όλους τους φιλότεχνους των κατοπινών χρόνων τα μοναδικά έργα της ζωγραφικής της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 Βικιπαίδεια
- 📖 The diaspora of Greek painting in the nineteenth Century. **Aris Sarafianos. University of Manchester (διαδίκτυο)**
- 📖 Προραφανλίτες - Ημερησία Α.Ε. E l e c t a
- 📖 Into the Frame - The four loves of Ford Madox Brown - **Angela Thirlwell**
- 📖 The Last Amateur - The life of William J. Stillman - **Stefen L. Dyson**

Γράφει η Αναστασία Κάλφογλου, πρώην Έφορος Ιματιοθήκης ΔΕΡ

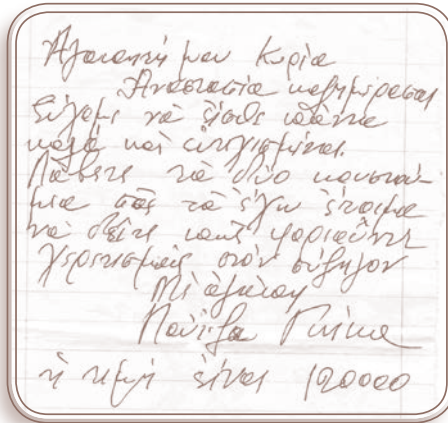
Σκέψεις με αφορμή τα γράμματα της Λουίζας Γκίκα

Στις δύσκολες στιγμές των αμέτρητων ανατροπών που μας έτυχε να βιώνουμε τούτο τον καιρό, πιάνω τον εαυτό μου να αναστοχάζομαι, να αναπολώ και να μνημονεύω ανθρώπους που πέρασαν από τη ζωή μου, που με σπμάδεψαν και άνοιξαν διάπλατα νέους ορίζοντες στα ενδιαφέροντά μου.

Αγαπούσα πάντα και παθιαζόμουν με το χειροποίητο, το μοναδικό δημιούρημα του ανώνυμου τεχνίτη. Πλακιωτίσσα, η πλατεία Αβυσσηνίας ήταν για μένα τόπος που ψαχούλευα κάθε Σαββατοκύριακο στις απλωμένες καταγής πραιμάτειες. Πορσελάνινα πιάτα, λαϊκά κεραμικά, μπακιρένια τάσια, υφαντά, χαλιά, κεντίδια, μεταξωτά υφάσματα, κομμάτια παραδοσιακών φορεσιών. Εκεί βρήκα την πρώτη σαρακατσάνικη παναούλα και μια μετσοβίτικη μεταξωτή βυσσηνιά ποδιά με περίτεχνα κεντημένα λουλουδία.

Όταν το 1993 εντάχθηκα στο Δ.Σ. του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας, στην Εφορία της Ιματιοθήκης, άρχισα να προσανατολίζομαι στην αγορά παραδοσιακών φορεσιών, κατά προτίμηση αυθεντικών, όσες ακόμα μπορούσαμε να εντοπίσουμε σε περιοχές, όπου εξακολουθούσαν να φοριούνται. Ξεκινήσαμε από το Μέτσοβο, ένα ταξίδι συγκλονιστικό, όπου γνωρίσαμε την κυρία Λουίζα Γκίκα.

Μια αεικίνητη βλάχα, αυστηρή και απόλυτη μέσα στην ομοιομορφία που της επέβαλε η κοινωνική της τάξη, εξαιρετική υφάντρα με το μάλλινο κοκκινόμαυρο καρό φουστάνι, το κατηφένιο μπουστάκι, τη λουλουδιαστή υφαντή ποδιά και το μαύρο από κρέπι μαντίλι με τη λεπτή μπιμπίλα. Η Λουίζα είχε κατάστημα λαϊκής τέχνης, παλιάς αντίληψης, ένα σωστό παλαιοπωλείο! Στο υπόγειό της ανακάλυψα θησαυρούς, ζαγορίσιες ολοκέντητες φλοκάτες, μάλλινες δίμετες, μεταξωτές αστικές φορεσιές, ξεχασμένες, που περιέμεναν τους παθιασμένους ξένους συλλέκτες, για να πλουτίσουν τις συλλογές και τα μουσεία τους. Δασκαλεμένη από την Αγγελική Χατζημιχάλη, είχε οργώσει τα γύρω χωριά, είχε ψαχούλεψει στα μπαούλα και τις μεσάντρες των ξεπεσμένων αρχοντικών, ήξερε την αξία όλων αυτών των αντικειμένων με αποτέλεσμα να κάνουμε σκληρό παζάρι για να αποκτήσουμε μερι-

κά. Από κείνη την άνοιξη και μέχρι το θάνατό της επικοινωνούσαμε συχνά. Τη συμβουλευόμουν και σαν καλή εμπόρισσα μου μινούσε όταν εύρισκε κάτι που μπορούσε να με ενδιαφέρει. Χαιρόταν που οι φορεσιές πήγαιναν σε ελληνικά χέρια. Τηλεφωνιόμασταν και αλληλογραφούσαμε. Εκείνη με έμαθε να βγάζω τις φορεσιές στο ήλιο, να σκοτωθούν τα μικρόβια και να αφρατέψουν, στον αέρα να ανασάνουν. Με έμαθε να χρησιμοποιώ κέδρο, μπαχαρικά και λεβάντα, να

προστατευτούν και να μωσχομυρίσουν. Όταν συναντιόμασταν με φίλευε χορτόπιτα, μου ιστορούσε παλιά γεγονότα και έθιμα για τις γιορτάδες και τα γλέντια, ενώ, στο τέλος, πάντα τραγουδούσε βλάχικα τραγούδια του γάμου, αλλά και της ξενιτιάς.

Μέχρι σήμερα, στο Λύκειό μας, κάθε φορά που ντύνουμε τις κοπελιές και τα παλληκάρια μας με τα ηπειρώτικα, δεν παύω να την σκέφτομαι, να ανακαλώ ευεργετικές μνήμες και να την ευχαριστώ, γιατί με μπόλιασε με το σπόρο της μοναδικής ελληνικής μας παράδοσης, της υφαντικής τέχνης, του στολισμού της φορεσιάς. Συνάμα, ελπίζω και εύχομαι, μέσα από τον αποπροσανατολισμό, την αδιαφορία και την απαξίωση, με την οποία αντιμετωπίζουν οι νέοι την παράδοση, μια και η γνώση υπάρχει καταγεγραμμένη, να ξαναπαιστεί το νήμα και τέτοιες γυναίκες να γίνουν πηγή γνώσης και εμπνευσης για κείνες που θα μας διαδεχθούν, όχι μόνο τις ερευνήτριες και τις λαογράφους, αλλά και τις απλές λάτρες του ωραίου και του μοναδικού.

Η Λουίζα (αριστερά) με Μετσοβίτες

γεγονότα

Γράφει η Εβελίνα Παπούλια, μαθήτρια Γ' Λυκείου που βίωσε τη φωτιά της 23^{ης} Ιουλίου 2018 στο Νέο Βουτζά

Μαμά, θυμάσαι;

Όταν ήμουν μικρός, μου άρεσε να κάθομαι δίπλα στη φωτιά και να χαζεύω με τις ώρες τη μικρή πύρινη χρυσόσκονη που χρωμάτιζε το τζάκι μου.

Σήμερα μαμά, η πύρινη χρυσόσκονη, έγινε ένας ολόκληρος πύρινος δράκος.

Σήμερα μανούλα, η πύρινη χρυσόσκονη με σκότωσε. Η φωτιά που μου άρεσε τόσο, με έκαψε.

Για μερικά λεπτά η φωτιά που μου άρεσε τόσο, έγινα εγώ.

Σήμερα μανούλα κάπκαν τα βουνά. Σήμερα οι θάλασσες βάφτηκαν κόκκινες.

Σήμερα η παιδική χαρά που με πήγαινες όταν ήμουν μικρός, έγινε στάχτη.

Είδα το αρκουδάκι μου να καίγεται μαμά. Είδα και το σπίτι μας.

Η ελπίδα έπαυε να μοιάζει με τον ήλιο. Σκοτείνιασε, μανούλα.

Σκοτείνιασε ο ουρανός και η ελπίδα κρύφτηκε πίσω από τους επιβλητικούς γκρι καπνούς.

Όχι δεν είναι σύννεφα μαμά, μην με ξεγελάς. Τώρα ξέρω γιατί ο ουρανός είναι μαύρος.

Ήταν ανθρώπινο χέρι, που τα έκανε όλα αυτά. Άνθρωπος σκότωσε άνθρωπο μαμά.

Άνθρωπος σκότωσε τον θεό για δεύτερη φορά, κάνοντας στάχτη το πιο ζωντανό κομμάτι του που άφησε πίσω.

Η φύση είναι νεκρή. Ο άνθρωπος λείπει. Και η γή ουρλιάζει για μια νύχτα που ποτέ δεν τελείωσε.

Και η θάλασσα τρομάζει, γιατί δεν μπορεί να σώσει τίποτα πια.

Και το φεγγάρι κοκκινίζει υπενθυμίζοντας το αίμα των νεκρών.

Και ο ουρανός κλαίει ξεπλένοντας την αμαρτία. Μα αν ξύσεις λίγο το χώμα, όλα ξανά είναι εδώ.

Όλα ξανά πάνω στο ανθρώπινο χέρι.

Το τελευταίο αντίο στον Στέλιο Μινάρδο, που έφυγε αναπάντεχα από κοντά μας, μέλος της χορωδίας του Λ.Ε.Ρ για πολλά χρόνια

Ο “ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ”

Γεννήθηκε στην Ηλιούπολη την Πρωτοχρονιά του 1944. Όπως του άρεσε να λέει ήταν αγιοβασιλιάτικο δώρο στην οικογένειά του, που λίγο πριν είχε χάσει ένα αγοράκι από πείνα, στα δύσκολα χρόνια της κατοχής. Η καταγωγή της μητέρας του ήταν από την Ικαρία και του πατέρα του από την Τήνο. Ο Στέλιος όμως ταυτοποιήθηκε Ικαριώτης και με καμάρι το ανέφερε σε κάθε ευκαιρία. Τελείωσε Γυμνάσιο στην Α. Βουλιαγμένης και η λατρεία του για την θάλασσα και την περιπέτεια τον οδήγησε στη Σχολή Μηχανικών Εμπορικού Ναυτικού στον Ασπρόπυργο.

Τελείωσε τη θητεία του στο Ναυτικό και μπάρκαρε για τόπους μακρινούς. Έτσι γνώρισε τον κόσμο ταξιδεύοντας από Λατινική Αμερική μέχρι Ασία, με μια φουσαριμόνικα στη τσέπη παρεούλα. Μας μάγευε με τις διηγήσεις του για μέρη που εμείς δεν τα γνωρίζαμε ποτέ. Άνθρωπος δυναμικός που λάτρευε τη ζωή, τη φιλία, τον έρωτα, το διάβασμα, την μουσική. Πέρασε ένα μέρος της ζωής του στη θάλασσα. Παντού αποκτούσε φίλους. Κάποια στιγμή αποφάσισε να γίνει στεριανός. Κατέληξε στη Ρόδο, άνοιξε ένα χρυσοχοείο κι εκεί γνώρισε την Γερμανίδα γυναίκα του, έναν έρωτα που κράτησε αρκετά χρόνια αλλά δεν κατάφερε να τον κρατήσει στη στεριά.

Αγόρασε ένα ξύλινο σκάφος κι αφού το διέλυσε το ξανάχτισε με τα χέρια του περνώντας 3-4 χρόνια της ζωής του στο καρνάγιο, δουλεύοντας ακούραστα απ' τα χαράματα μέχρι τη νύχτα. Το μετέτρεψε σ' ένα αριστούργημα, πού όλοι το θαύμαζαν στο λιμάνι. Μ' αυτό άρχισε να κάνει κρουαζιέρες στο Αιγαίο. Το 1984 χάνει τον μικρότερο αδελφό του, σε ηλικία 37 ετών. Το χτύπημα που δέχτηκε τον ακολουθεί για την υπόλοιπη ζωή του. Προσπαθεί να ξεπεράσει το πένθος του δουλεύο-

ντας και τραγουδώντας. Αρχίζει μαθήματα ορθοφωνίας με μια καθηγήτρια του Ωδείου στη Ρόδο. Παράλληλα τραγουδά τα βράδια σε μπουάτ του νησιού Θεοδωράκη, Χατζηδάκη, Λοΐζο, Ξαρχάκο. Αρχίζει να μαθαίνει μπαλαμαδάκι.

Το 1987, έρχεται στον Πειραιά και παρακολουθεί την Πειραιϊκή σχολή Ιστιοπλοΐας Ανοιχτής Θαλάσσης απ' όπου παίρνει και δίπλωμα.

Το 2001 παίρνει πτυχίο από τη Σχολή Εμπορικού Ναυτικού Σωστικών και Πυροσβεστικών Μέσων Ασπρόπυργου και το 2004 πτυχίο Κυβερνήτη-καπετανίου Ιστιοφόρων πλοίων. Το 2003 χωρίζει και επιστρέφει οριστικά στην Αθήνα έχοντας αποφασίσει να ζήσει κοντά στη θάλασσα. Έτσι αγοράζει ένα σπιτάκι στη Ραφήνα. Το γκρεμίζει και το ξαναχτίζει απ' την αρχή με τα χέρια του. Δουλεύει, όπως πάντα, μέρα-νύχτα, όπως είχε μάθει να κάνει σ' όλη του τη ζωή. Χτίζει και τραγουδά. Παράλληλα εγκλιματίζεται στην καινούρια του "πατρίδα" τη Ραφήνα. Διατηρεί ένα ιστιοφόρο για μικρότερα ταξίδια κι ανακαλύπτει τις χορωδίες της περιοχής (Λύκειο Ελληνίδων-χορωδία Ραφήνας). Νέες φιλίες, νέα αγάπη: το παραδοσιακό τραγούδι. Πολλά δουλειά κι ατέλειωτο τραγούδι. Ζούσε δουλεύοντας ακούραστα και τραγουδώντας. Εντάχθηκε σε 2 νέες χορωδίες στη Ν. Πεντέλη. Μελέτησε το παραδοσιακό τραγούδι και το λάτρευε. Αγαπούσε και σεβόταν σαν μικρό παιδί τους δασκάλους του, που του άνοιγαν νέους ορίζοντες στη μουσική και την λαϊκή παράδοση. Τελευταία άρχισε να μπαίνει στο χώρο της βυζαντινής μουσικής. Δεν πρόλαβε να πραγματοποιήσει αυτό του το όνειρο. Έφυγε εντελώς απρόσμενα στις 14/1/2019. Έζησε δουλεύοντας και τραγουδώντας...

Γράφει η Κατερίνα Σιούτα - Παπαδοπούλου, πρώην Έφορος Λαογραφικού τμήματος του Δ.Ε.Ρ.
...απόσπασμα από μελέτημα στις "...Λαογραφικές προσεγγίσεις μου..."

«Ο Παροιμιακός Λόγος» 1^ο Μέρος

Η παροιμία είναι η συνοπτική συμπερασματική πρόταση αλήθειας, που παράγεται από ατομικές ή κοινωνικές εμπειρίες, κοινώς αποδεκτές!

Αυτές οι αναγνωρισμένες αλήθειες ευμνημόνευτες και μερικές αλληγορικές, παρηγορούσαν, ενθάρρυναν, ψυχαγωγούσαν και μεταφέρονταν από γενιά σε γενιά, ως γνώση που καθόριζε τον τρόπο ζωής των ανθρώπων.

Η θεωρία του παροιμιακού λόγου - που βρίσκεται ακόμη σε ερευνητικό στάδιο - είναι αποτέλεσμα της εξέλιξης των μελετών των πνευματικών μνημείων του λαϊκού πολιτισμού και διαφέρει από άλλα είδη λαϊκής έκφρασης, όπως της Μαγικής και της Μυθικής.

Οι διακρίσεις μεταξύ της Μαγικής, της Μυθικής και της Παροιμιακής έκφρασης, συνίστανται στην λειτουργικότητα και την σημασιολογία, ανάλογα με το είδος του λόγου και τις διαφορετικές κοινωνικές ανάγκες.

Στην μαγική εκφορά στόχος είναι η επιτυχία ενός αποτελέσματος προμελετημένου, που θα προκαλέσει πιθανώς "καλή σοδειά, ήλιο ή βροχή, ίαση ή αρρώστια, γάμο ή χωρισμό". Είναι πράξη θετική όταν αφορά κάλυψη αναγκών, αλλά είναι και αρνητική, όταν, ως κακόβουλη ενέργεια, βλάπτει τους ανθρώπους.

Στην Μυθική εκφορά βρίσκουμε τον Παροιμιακό λόγο, στην φιλοσοφική και λογική γραμματεία της Ελληνικής Αρχαιότητας τον 9 ο και 8 ο αιώνα π. Χ. στον Όμηρο και στον Ησίοδο (...Έργα και Ημέρες...) που σίγουρα προέρχονταν από παλαιότερη κοινωνική ζωή με δεδομένες γενικές αλήθειες, που έδιναν εμπειρία - γνώση - και ηθική καθοδήγηση που δημιούργησαν την πρώτη εκπαιδευτική παράδοση για τον Ελληνισμό!

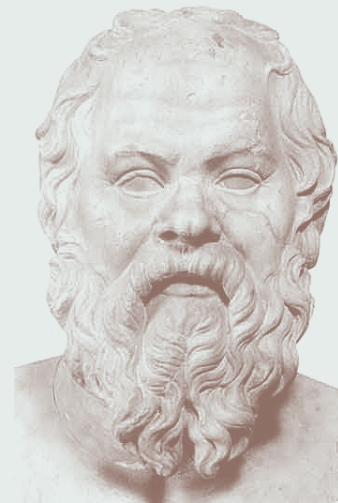
Έτσι ώστε η σύγχρονη παροιμιακή έρευνα να εκφράζεται και να λειτουργεί ως γέφυρα της αρχαίας Ελληνικής, με την αρχαία Αιγυπτιακή - 2.500 χρόνια πριν - με την αρχαία Κινεζική, με το "βιβλίο των Παροιμιών" του σοφού Σολομώντα και με την Μεσαιωνική γραμματολογία.

Κατά μια άποψη, ο Παροιμιακός λόγος προέρχεται από πρωτόγονες κοινωνίες με ελλειμματική γνώση και πληροφόρηση, με στόχο να λειτουργήσει ως οδηγός επιβίωσης, ειρηνικής συνύπαρξης και ηθικής.

Κατ' άλλην άποψη είναι αποτέλεσμα φιλοσοφικής σκέψης και λόγιας παράδοσης, που έκανε την παροιμία απόφθεγμα ή γνωμικό και προνόμιο χαρισματικών ανθρώπων του πνεύματος, της τέχνης και της πολιτικής.

- ▶ "Γνώθι σ'αυτόν" (...γνώριζε τον εαυτό σου...)
- ▶ "Μηδέν άγαν" (...σε τίποτε μην υπερβάλλεις...)
- ▶ "Μέτρον άριστον(...το άριστον είναι στο μέτρο, της σκέψης - της επιλογής - της πράξης...).

..είναι αφετηρίες στήριξης πολλών φιλοσοφικών θεωριών...είναι αποφθέγματα, που χαραχτηκαν στο Μαντείο των Δελφών, 30 αιώνας πριν και όχι μόνον δεν λησμονήθηκαν, αλλά χρησιμοποιήθηκαν αναλλοίωτα ανά τους αιώνες και σημασιολογικά ίδια ως σήμερα!

**"ΤΟΥΣ ΑΔΕΙΟΥΣ ΑΣΚΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΦΟΥΣΚΩΝΕΙ Ο ΑΕΡΑΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΑΔΕΙΑ ΚΕΦΑΛΙΑ
Η ΕΠΑΡΣΗ"
ΣΩΚΡΑΤΗΣ**

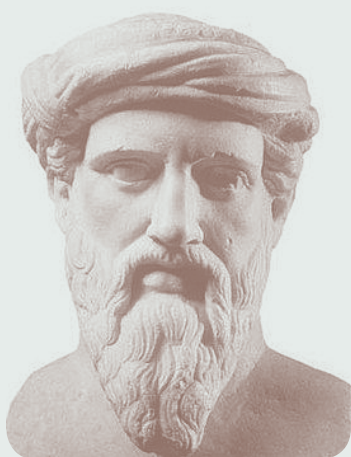
αποφθέγματα

Ο θεμελιωτής της επιστήμης Αριστοτέλης έλεγε ότι ήταν "...παλαιάς φιλοσοφίας εγκαταλείμματα..." και έκανε συλλογή Παροιμιών, γιατί πίστευε, ότι όποιος μελετάει τις Παροιμίες του τόπου του, βρίσκει στον πιο σίγουρο δρόμο, που οδηγεί στην Ιστορία του "...δια το έχειν εκ της εμπειρίας όμμα... αυτοί οι γόνιμοι πρεσβύτεροι ορώσιν ορθώς".

Περισσότερες από 200 χιλιάδες Συλλογές, Ανθολόγια Παροιμιών-Αποφθεγμάτων και Γνωμολογίων μελετώνται από τους ερευνητές και επί πλέον 13 βιβλία Παροιμιών από την αρχαιότητα ως τώρα (και έπεται συνέχεια) που έδιναν συμβουλές για υπομονή ή παρηγοριά και κανόνες για ευσπόληπτη, δίκαιη, ηθική, ελεύθερη και πιο ισορροπημένη ζωή, άξια του κάθε ανθρώπου!

Υπήρξαν και πολλοί εκκλησιαστικοί πατέρες που τους πρώτους αιώνες του Χριστιανισμού, στα γραπτά τους πονήματα, χρησιμοποιούσαν Παροιμίες με πολλά Λαογραφικά στοιχεία. Αφορούσαν τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις, για έναν σωστό τρόπο ζωής με ορόσημο την Ειρήνη και στόχο την Ευτυχία των ανθρώπων, και αυτά σε καιρούς δύσκολους, που με δέος αντιμετώπιζαν την επιβίωσή τους και αργότερα στην Οθωμανική κατοχή.

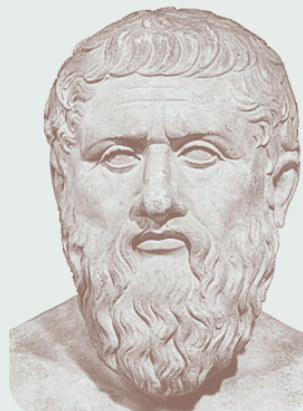
Ήταν λοιπόν στήριγμα η λαϊκή εφευρετικότητα, με την συνεχή χρήση του Παροιμιακού λόγου από

**"Ο ΒΙΟΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΟΜΟ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΝΟΜΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ"**

*"όσο νικάς την ανάγκη σου
άλλο τόσο δυναμώνεις"*

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ

**"ΤΟ ΝΙΚΑΝ ΕΑΥΤΟΝ
ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΝΙΚΩΝ
ΠΡΩΤΗ ΤΕ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΗ ΕΣΤΙ"**

*"Το να νικά κανείς ο ίδιος τον εαυτό του,
είναι η πρώτη και η καλύτερη
απ' όλες τις νίκες"*

ΠΛΑΤΩΝ

γενιά σε γενιά και αποτέλεσε την προφορική νομική κάλυψη δηλ. έναν άγραφο νόμο, έναν ηθικό κώδικα ζωής φιλοσοφημένο, λόγο " βιωφελή " κατά τον Ησύχιο "... αι δόξαι των πολλών..." κατά τον Αριστοτέλη.

Στην εποχή μας πολλοί θεωρούν την παροιμία, αφελί λαϊκό λόγο, που δεν εκφράζει τον σημερινό τρόπο ζωής. Υπάρχουν όμως αντικειμενικές αλήθειες, όπου ο κάθε μελετητής θα βρει τις ρίζες του όχι για να οπισθοδρομήσει, αλλά για να απλουστεύσει την ζωή του και να την χαρεί πιο ηθική και πιο δίκαια.

Στην πορεία του χρόνου τα προφορικά λήμματα των παροιμιών, συμπεριλήφθηκαν σε νέους γραπτούς Νόμους της Πολιτείας που εξελίσσονται, χωρίς όμως να ακυρώνουν τον παραδοσιακό λόγο, που μέσα από τον παροιμιακό αντικατοπτρίζει τον χαρακτήρα του λαού μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΕΚΔΟΣΗ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ Γ' - 1984 -
- ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΛΑΟΥ (ΕΥΧΕΣ-ΚΑΤΑΡΕΣ-ΜΑΝΤΕΜΑΤΑ) Παύλου Ξιούτα, Τόμος Α'
- ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΟΝ ΛΟΓΟΝ Θεόδωρου Παπαδόπουλλου
- (ΜΕΛΕΤΑΙ ΚΑΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ - 1991)
- ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ - ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

Γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, Εκπαιδευτικός, Πρόεδρος του Α.Ε.Ρ.

Τα παιχνίδια μάς διηγούνται τις ιστορίες τους

Σε ένα μαγευτικό κάστρο στο Φάληρο κατοικούσε παλιότερα η οικογένεια Κουλούρα. Η πέτρινη έπαυλή τους ήταν στολισμένη με ψηφιδωτά πλακάκια, οροφωγραφίες, βιτρό και ξεχώριζε από τους δύο οκταγωνικούς πύργους, που θύμιζαν φρούριο. Αυτό το παραμυθένιο σπίτι επέλεξε η Μαρία Αργυριάδη να χαρίσει τη συλλογή των παιχνιδιών της, ώστε να ζήσουν και να διηγηθούν στους επισκέπτες τους ιστορίες από τα αρχαία χρόνια, τις αλάνες, τις γειτονίες της παλιάς Ελλάδας. Η Μαρία από μικρό κορίτσι κάθε Χριστούγεννα φρόντιζε τα παλιά παιχνίδια της, χτένιζε, έραβε ρούχα στις κούκλες της, τα συναρμολογούσε. Μεγαλώνοντας θέλησε να συλλέξει και να φυλάξει όσο πιο πολλά παιχνίδια μπορούσε. Ξεκίνησε από ένα κίτρινο ξεφτισμένο αρκουδάκι και αλωνίζοντας την Ελλάδα ξετρώπωσε χιλιάδες παλιά παιχνίδια, που φιλοξενούνται σήμερα στην έπαυλη Κουλούρα, το περίφημο «Μουσείο παιχνιδιών».

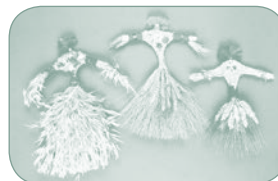
Ας τρυπώσουμε μέσα και ας γνωρίσουμε τα παιχνίδια των γονιών, των γιαγιάδων και των προπαππούδων μας!

Αλογάκι: Καλωσήρθατε! Είμαι το διάσημο ξύλινο αλογάκι, που χάρισε ο Βενιζέλος στον εγγονό του, το Δευτεράκη!

Κουδουνίστρα: Σείστρα, κρόταλα ή πλαταγή από τα αρχαία χρόνια μωρά ηρεμούν και τα κακόβουλα πνεύματα σιωπούν.

Χειροποίητα παιχνίδια: Από τσίγκο ή άχυρα, λάσπη, ξύλα και γυαλιά, είμαστε για τα παιδιά μες στις αυλές αχώριστή τους συντροφιά!

Λούτρινα ζωάκια: Κάθε βράδυ στο κρεβάτι ακούμε μυστικά, δίνουμε σφιχτό αγκάλιασμα και γλυκιά παρηγοριά! (Το ξέρατε ότι το όνομα Τέντυ Μπέαρ, που έχουν σε όλο τον κόσμο τα λούτρινα αρκουδάκια, το πήραν από τον Πρόεδρο Θεόδωρο Ρούσβελτ, επειδή έσωσε στο κυνήγι του ένα μικρό ορφανό αρκουδάκι.)

Κολυμβήτρια: Μις Κέλερμαν με λένε, φορώ και μαγιό, στη Μάγνη κολυμπάω πρώτη γυναίκα εγώ!

Πορσελάνινες κούκλες: Πρόσωπα λευκά, μακριά μαλλιά, με φορέματα από ταφτά και κοσμήματα χρυσά! Άλλοτε μιλάμε, κλαίμε και γελάμε. Τα κορίτσια μας φροντίζουν, σαν μανούλες μας ταΐζουν.

Μπάραμπι: Μόλις εγώ εμφανιστώ ψηλή, ξανθιά και λυγερή, ρούχα μοντέρνα να φορώ, όλον τον κόσμο κατακτώ!

Επιτραπέζια: Μονόπολη, φιδάκι, γκρινιάρη, μα και σκάκι, παίζουν όλοι με μανία σε Ελλάδα, Γερμανία, στη Γαλλία και Αγγλία! (Πρέπει να είμαστε περιήφανοι

Μικρούς μας φίλους...

σαν Έλληνες, αφού μια παρτίδα του πρώτου επιτραπέζιου παιχνιδιού- τάβλι- απεικονίζεται σε αρχαιοελληνικό αγγείο!

Κούκλες από άλλες πειρώς: Μα τι ωραία υποδοχή! Κινέζοι, Σαμουράι, Ινδιάνοι και Ζουλού, τραγουδία της πατρίδας τους μας οδηγούν αλλού!

Εθνικά παιχνίδια: Παιχνίδια του παλιού καιρού, Λάξαρς, χαρταετός, κούνιες και φαναράκια τα έθιμα της Ελλάδας μας διδάσκουμε στα παιδάκια!

Από τους πάγκους πανηγυριών: Στα πανηγύρια σαν περπατάς, τσίγκινα βατραχάκια, πλαστικά κουκλάκια αποκτάς, σου δίνουμε απέραντη χαρά μόνο με ελάχιστα λεπτά....

Θέατρο: Ο Κλούβιος να σας συστηθώ και η Σουβλίτσα η σκανταλιέρα είμαι εγώ, αχώριστα αδερφάκια, τη μια μαλώνουμε και μετά ξαναφιλιώνουμε! Πιο πέρα, στο θέατρο σκιών, ο Καραγκιόζης γελαστός, τις περιπέτειές του λέει πίσω από το φως!

Στρατιωτάκια:

Εν δυο, εν δυο! Με βήμα προχωρούμε, στα παιδικά δωμάτια σε μάχες πολεμούμε! Ευζωνάκια στα λευκά και «ζουάβοι» με φτερά, σώματα στρατιωτικά παρελαύνουνε καμαρωτά!

Σχολικά είδη και παιχνίδια:

Με την μπλε ποδιά, ντυμένα τα τετράδια, στα ξύλινα θρανία δεν είχαμε φυλλάδια. Μόνο το αλφαβητάρι, το κοντύλι ποιος θα πάρει; Τα κορίτσια να κεντούν και τα αγόρια το σφυρί χτυτούν. Ντρυων...! Το κουδούνι χτύπησε, η καρδιά μας σκίρτησε!

Στα καταστήματα παιχνιδιών: Κουρδιστά, μεταλλικά, τρένα, καράβια ή μαγαζιά; Φάρμες, θέατρα, ζωάκια και παραδοσιακά κουκλάκια. Ένας κόσμος μαγικός, των παιδιών νοσταλγικός! Ποιο απ' όλα να διαλέξεις, ποιο λιγώνει την ψυχή; Ποιο θα είναι ο σύντροφός σου στην ανέμελη ζωή;

Συμπλήρωσε τώρα την ακροστιχίδα των παιχνιδιών:

1. Εκεί αγοράζεις φτηνά παιχνίδια
2. Το χάρισε ο Βενιζέλος στον εγγονό του
3. Η κούκλα μοντέλο(αντίστροφα)
4. Τα παιχνίδια που φτιάχνουμε μόνοι μας
5. Το λέμε στην κούκλα, για να την κοιμίσουμε
6. Μια κούκλα από άλλη ήπειρο
7. Αυτή διδάσκει στο σχολείο
8. Ένα επιτραπέζιο παιχνίδι
9. Το πρώτο παιχνίδι της συλλογής της Αργυριάδη

1. π _ _ _ _ _
2. α _ _ _ _ _
3. ι _ _ _ _ _
4. χ _ _ _ _ _
5. ν _ _ _
6. ι _ _ _ _ _
7. δ _ _ _ _ _
8. φ _ _ _ _ _
9. α _ _ _ _ _

(πανηγύρι, αλογάκι, ιμπραπι, χειροποίητα, νάνι, ινδιάνος, δασκάλα, φιδάκι, αρκουδάκι)

Από το ημερολόγιο του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφίνας

Ιανουάριος 2019: Κοπή βασιλόπιτας σε όλα τα τμήματα και τις Εφορείες του Λ.Ε.Ρ.

19 Ιανουαρίου: Το τμήμα κεντίματος επισκέφθηκε το Λαογραφικό μουσείο και το Σύλλογο παραδοσιακών τεχνών «Σαλαμίνων Καλλιτεχνικές», στη Σαλαμίνα.

20 Ιανουαρίου: Αντάμωμα του Λ.τ.Ε. Ραφίνας με τις εκπαιδευτές Παραρτημάτων Λ.τ.Ε. και την Έφορο Παραρτημάτων, Μαρία Παπαμάρκου στο μαγνητικό νέο μουσείο παιχνιδιών Μπενάκη. Ξενάγησε η Πρόεδρος του Λ.τ.Ε. Ραφίνας, Εύη Γκατσοπούλου.

20 Ιανουαρίου: Η Εφορεία Βιβλιοθήκης Λ.Ε.Ρ. οργάνωσε τη διάλεξη με θέμα: «Η διαχρονική αξία και η γοητεία της ελληνικής μυθολογίας», με αφορμή την παρουσίαση του βιβλίου της Μαρίας Ανδρικοπούλου, «Μύθοι στο ρυθμό της Μουσικής».

30 Ιανουαρίου: Η συνέφορος Εθνικών παραδόσεων και Λαογραφικού αρχείου του Λ.Ε.Ρ., Ευαγγελία Πανταζή, παρουσίασε, τη χρήση και κατασκευή της τριχιάς στις αγροτικές κοινωνίες της Ηπείρου, μέσα απ' τα βιώματά της.

3 Φεβρουαρίου: Η Εφορεία χορού και ο δάσκαλος χορού, Κωνσταντίνος Διναράς, οργάνωσε την παρουσίαση ποντιακών χορών στις Χ.Ο. του Λ.Ε.Ρ. από τον χοροδιδάσκαλο του συλλόγου Ποντίων από τα Σούρμενα, Γεώργιο Σαραφίδη.

4 Φεβρουαρίου: Συνεργασία τμήματος Ζωγραφικής Λ.Ε.Ρ. και τμήματος Καλλιτεχνικών. Τα παιδιά του τμήματος Ζωγραφικής φιλοτέχνησαν τις κάρτες, που συνόδευαν τους Μάρτιδες του τμήματος Καλλιτεχνικών δημιουργιών.

6 Φεβρουαρίου: Η Εφορεία Βιβλιοθήκης Λ.Ε.Ρ. οργάνωσε την πρώτη συνάντηση Λογοτεχνικής συντροφιάς με θέμα τους λογοτέχνες της γενιάς του 30 και ειδικότερα το Γεώργιο Θεοτοκά και το βιβλίο «Αργώ».

10 Φεβρουαρίου: Στο φιλόξενο Λ.Ε. Κορωπίου βρέθηκε η Εφορεία Ιματιοθήκης και μέλη του Δ.Σ. του Λ.Ε.Ρ.

17 Φεβρουαρίου: Η ιστορικός τέχνης, κ. Λαμπρινή Μπενάτση Κουρκοκιά, μέλος του Λ.Ε.Ρ., παρουσίασε τον πολυσχιδή ζωγράφο και χαράκτη, Άγγελο Θεοδωρόπουλο, μέσα από τα σκίτσα και τα έργα του. Ήταν μια δράση της Εφορείας Βιβλιοθήκης.

20 Φεβρουαρίου: Η Εφορεία Ιματιοθήκης κάλεσε τις φίλες και τα μέλη του Λ.Ε.Ρ., οι οποίες με ενδύματα Μεσοπολέμου γύρτασαν τις Απόκριες με τις μελωδίες της Βίκυς Λιάπη και της ορχήστρας της.

23 Φεβρουαρίου: Το μουσικοκινητικό τμήμα φιλοτέχνησε την αμυγδαλιά και όλοι μαζί, παιδιά, γονείς, έφορος και δασκάλα φύτεψαν σπόρους σε μικρά γλαστράκια!

24 Φεβρουαρίου: Τι μεγαλειώδη έκθεση του Λεονάρντο Ντα Βίντσι στο Γκάζι επισκέφθηκαν 45 μέλη του Λ.Ε.Ρ. Την επίσκεψη οργάνωσε η Εφορεία Καλλιτεχνικών.

24 Φεβρουαρίου: Η χορωδία του Λ.Ε.Ρ. ταξίδεψε μελωδικά στον Μπουτζά της Σμύρνης, πλαισιώνοντας την ομιλία του μελετητή της μικρασιατικής ιστορίας, Θ. Κοντάρη στον δοκιμασμένο από την πυρκαγιά Νέο Βουτζά.

1 Μαρτίου: Πατινάδα και αποκριάτικο γλέντι με την κομπανία του Δημήτρη Κώτσικα.

3 Μαρτίου: Ομιλία από την τ. Αντιπρόεδρο του Λ.Ε.Ρ., κ. Κάλφογλου, με τίτλο "Αργυροχρυσοχοϊά 18ος-19ος αι". Έκθεση κοσμημάτων από την κ. Βαγενά.

10 Μαρτίου: Το Λ.Ε.Ρ., καλεσμένο από την βουλγαρική κοινότητα στο φεστιβάλ χορών, στην πλατεία Κοτζιά, παρουσίασε αποκριάτικους χορούς της πατρίδας μας και ανέδειξε τα κοινά στοιχεία των δύο πολιτισμών.

12 Μαρτίου: Ο Δημήτρης Κοκκώνης, εκπρόσωπος του συλλόγου Βλάχων, «Γεωργάκης Ολύμπιος» από τις Σέρρες, μετέφερε στη Χ.Ο. του Λ.Ε.Ρ. ήχους, ρυθμούς, βιώματα και τη γλώσσα των Βλάχων.

13 Μαρτίου: Ένα απόγευμα στα σαρακατσάνικα κονάκια μάς προσέφερε η συνέφορος Λαογραφικού αρχείου και Εθνικών παραδόσεων, κ. Μπούρχα Ασπασία.

17 Μαρτίου: Συνεργασία και δημιουργικότητα κυριάρχησαν στη Γενική Συνέλευση του Λ.Ε.Ρ.

23 Μαρτίου: Στην έκθεση της ενδυμασίας της Ιωάννας Παπατωνίου, με τίτλο «Ντουλαμιάς ο μεγαλοπρεπής» στο Μουσείο Μπενάκη, παραβρέθηκαν μέλη του Λ.Ε.Ρ.

25 Μαρτίου: Εμβληματική η παρουσία του Λ.Ε.Ρ. στις εορταστικές εκδηλώσεις για την 25η Μαρτίου στην πλατεία της Ραφίνας.

27 Μαρτίου: Δεύτερη συνάντηση λογοτεχνικής συντροφιάς, όπου αναλύθηκε το βιβλίο «Αργώ» του Κοσμά Πολίτη.

31 Μαρτίου: Ο εγγονός του Φώτη Κόντογλου, Φώτιος Μαρτίνο, παρουσίασε τον λογοτέχνη και καλλιτέχνη παππού του. Η συνέφορος Οικογενείας, κ. Άννα Κυριακάκη μίλησε για τα Φαγιούμ και τη γενιά του 30, ενώ το μέλος του Λ.Ε.Ρ., Λυδία Στυροπούλου-Ζαΐμη, αναφέρθηκε στο εκκλησάκι της Αγίας Λουκίας, στο Ρίο, που ανήκει στην οικογένεια Ζαΐμη και αγιογραφήθηκε από τον Φώτη Κόντογλου.

3 Απριλίου: Το τμήμα Καλλιτεχνικών του Λ.Ε.Ρ. κατασκευάζει λαμπάδες και πασχαλινά αυγά για το Πάσχα.

6 Απριλίου: Τα παιδικά τμήματα χορού του Λ.Ε.Ρ. με χειροποίητα Λαζαράκια ψάλλουν τα κάλαντα του Λαζάρου στο Λαογραφικό Μουσείο Ραφίνας

7 Απριλίου: Η τέως Πρόεδρος του Λ.Ε.Ρ., Χριστίνα Παναγιώτου, σ' ένα «οδοιπορικό στην Αγία γη» μας οδήγησε με τη γλαφυρή και συγκινητική της αφήγηση στους τόπους που γεννήθηκε, δίδαξε και μαρτύρησε ο Χριστός.

15 Απριλίου: «Φίλοι μ'καλώς ορίσατε» ήταν ο τίτλος της συνάντησης μουσικών συνόλων, υπό την καλλιτεχνική επιμέλεια του Χρίστου Τσιαμούλη. Συμμετείχαν: Η «Ηλιοπέτρα» από τη Ν. Μάκρη, η χορωδία Λιβισιανών Μακρινών υπό τον κ. Σιδερί, το πολυφωνικό σύνολο υπό την κ. Βλάμη, το μουσικό σύνολο του Λ.τ.Ε. Αθηνών υπό την Αγγελική Καραγεώργου και η χορωδία του Λ.Ε.Ρ.

17 Απριλίου: Το μάθημα του χορού ήταν αφιερωμένο στη Νίσυρο, με χορούς, προβολή βίντεο και μεξέδες.

18 Απριλίου: Η εφορεία χορού του Λ.Ε.Ρ. οργάνωσε επίσκεψη στο ίδρυμα «Αγία Φιλοθέη», για άτομα με ειδικές ικανότητες.

8 Μαΐου: Πραγματοποιήθηκε η τρίτη συνάντηση φιλαναγνωσίας, από την Εφορεία Βιβλιοθήκης, την Έφορο, Ρένα Καίσερλόγλου και τη συνέφορο, Αναστασία Κάλφογλου. Η συντροφιά επεξεργάστηκε το βιβλίο του Κοσμά Πολίτη, «το Λεμονοδάσος».

11 Μαΐου: Τα παιδιά του χορευτικού τμήματος Λ.Ε.Ρ. συμμετείχαν στο 8ο Μαθητικό Φεστιβάλ Ραφίνας Πικερμίου στο Πάρκο Καραμανλή.

12 Μαΐου: Η Εφορεία Λαογραφικού αρχείου και Εθνικών Παραδόσεων διοργάνωσε επίσκεψη στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο και στην έκθεση «Εόμπλια, πλουμίδια και στολισματα». Ξενάγησε η Ίρις Κρητικού.

31 Μαΐου: Τα μαθήματα χορού έληξαν με ένα όμορφο πανηγυράκι.